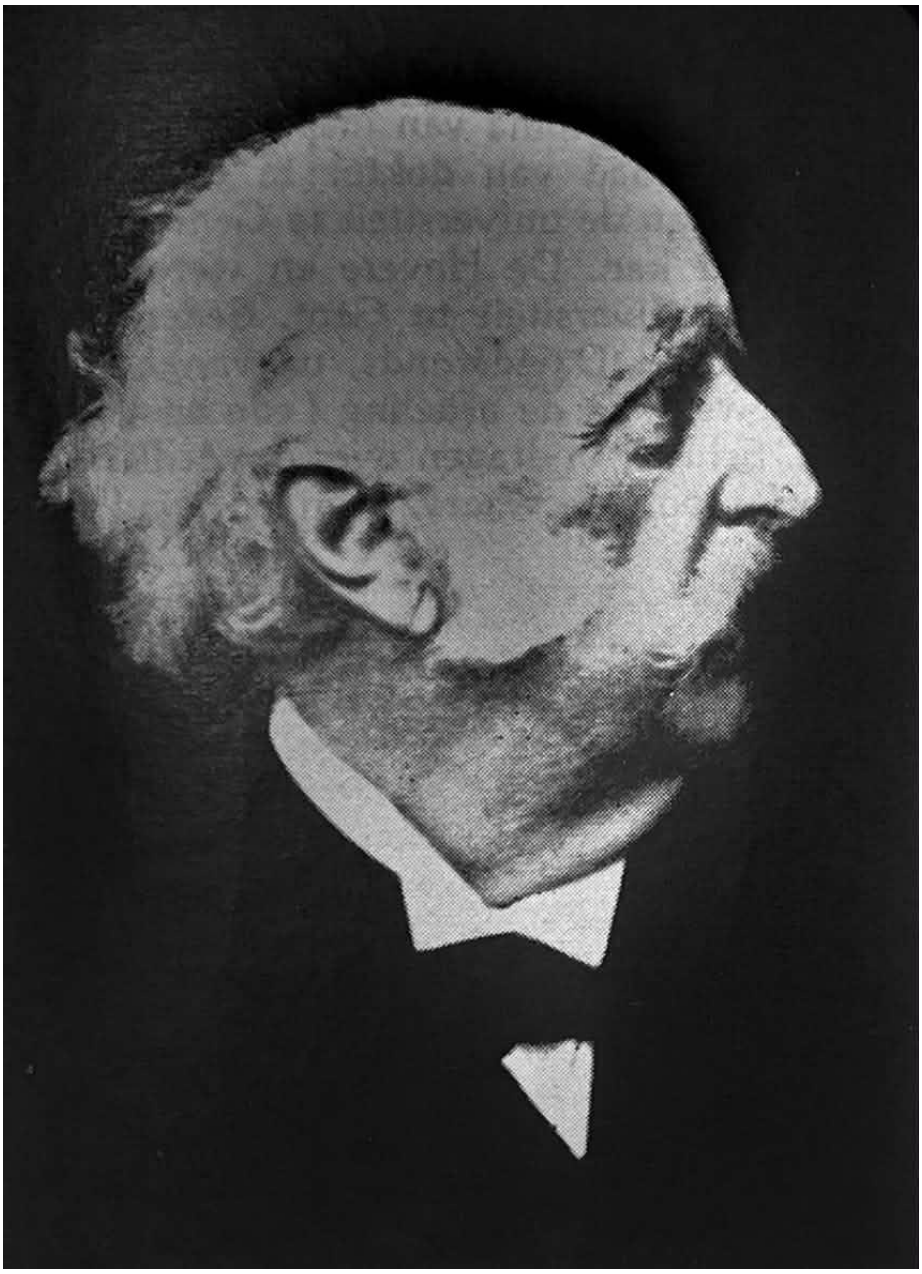
Numismatische stambomen: van verkoopspraatje tot wetenschappelijke bron

Casestudy provenance van de verzameling Moens uit Lede

Jean Moens (1841-1922) eigenaar van de muntenverzameling uit Lede, foto uit de Geschiedenis van Lede door Jozef de Brouwer, 1963

Provenance en de verzameling Jean Moens

Als numismaat van Numis by The House kreeg ik deze zomer een unieke verzameling in consignatie. Deze verzameling omvatte niet alleen enkele zeer bijzondere munten, maar bevond zich ook grotendeels in haar oorspronkelijke late 19de -eeuwse context. Veilingdocumenten, briefwisselingen en kaartjes die de munten beschreven waren allemaal bewaard gebleven. Als historicus ben ik vervolgens op zoek gegaan naar de oorspronkelijke verzamelaar van deze unieke verzameling.

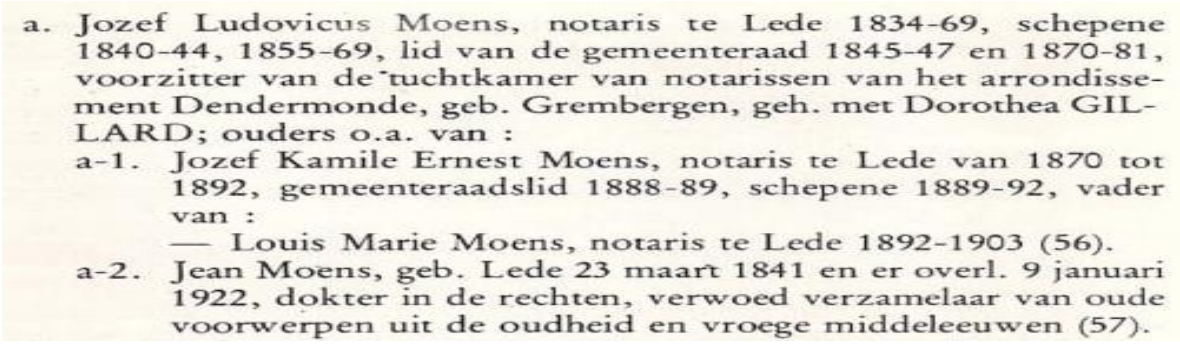
In mijn onderzoek ben ik op het debat rond het belang van een goede provenance van een munt gebotst. De provenance van een historische munt kan worden omschreven als haar herkomst- en eigendomsgeschiedenis: waar en wanneer zij werd gevonden, wie haar bezat of verzamelde en via welke collecties of veilingen zij uiteindelijk bij de huidige eigenaar terechtkwam.

Voor verzamelaars kan een goed gedocumenteerde provenance de marktwaarde van een munt verhogen, terwijl veilinghuizen haar gebruiken om de juridische herkomst van een object aan te tonen. Als historicus vroeg ik mij echter af of de provenance ook nog een numismatische, historische of archeologische waarheid aan het licht kan brengen. De verzameling Moens dient dan ook als casus om dit uit te zoeken.

Dit artikel is volledig gebaseerd op de verzameling Moens uit Lede die grotendeels op zaterdag 5 december 2026 geveild zal worden door Numis by The House.[1] De verzameling Moens werd samengesteld door Jean Moens (1841-1921).[2] Hij was een dokter in de rechten, archeoloog, antiquaar en verzamelaar van oudheden. Documenten tussen 1874 en 1919 die bij de oorspronkelijke verzameling zijn gevonden tonen aan dat deze verzameling aan ‘J. Moens, avocat’ moet worden toegeschreven. De bredere verzameling aan boeken, archeologische artefacten en historische objecten plaatst de muntenverzameling in haar context (zie figuur 1).

[1] Numis by The House is een nieuw Vlaams veilinghuis van The House gold and silver.

[2] De overgebleven documenten van de verzameling Moens vermeldden telkens J. Moens advocat op de brieven en de documenten die bij de verzameling gevonden zijn. Jean Moens komt echter uit een familie waarbij vader Jozef, broer Jozef Ernest en neef (de later burgemeester van Lede) Jozef Moens ook allemaal notaris waren en dus in theorie eigenaar konden zijn van de verzameling. Joseph Camille Ernest Moens (1839–1892) Hij was notaris, behoorde tot de rijkste burgerij van Lede en beschikte over de financiële middelen om systematisch munten aan te kopen. De verzameling begint echter in 1874. Dat is precies het moment waarop hij ongeveer 35 jaar oud is en notaris wordt: een logische leeftijd om ernstig te gaan verzamelen. Joseph overlijdt echter al in 1892, terwijl de collectie sporen vertoont tot 1919. Zijn zoon (en dus de neef van Jean) Joseph Caesar Moens (1866-1926) was vanaf 1905 burgemeester van Lede en is een bekende verzamelaar van antieke voorwerpen. Hij lijkt in 1874 echter te jong om te verzamelen. Een opvolging waar vader en zoon de verzameling samen doorzette lijkt mogelijk, maar nergens vinden we in de verzameling twee verschillende handschriften terecht. De verzameling toewijzen tot Jean Moens lijkt dus de meest voor de hand liggende keuze. Zie bijlage voor verdere documentatie.

a. Jozef Ludovicus Moens, notaris te Lede 1834-69, schepene 1840-44, 1855-69, lid van de gemeenteraad 1845-47 en 1870-81, voorzitter van de tuchtkamer van notarissen van het arrondissement Dendermonde, geb. Grembergen, geh. met Dorothea GILLARD; ouders o.a. van :

a-1. Jozef Kamile Ernest Moens, notaris te Lede van 1870 tot 1892, gemeenteraadslid 1888-89, schepene 1889-92, vader van :
— Louis Marie Moens, notaris te Lede 1892-1903 (56).

a-2. Jean Moens, geb. Lede 23 maart 1841 en er overl. 9 januari 1922, dokter in de rechten, verwoed verzamelaar van oude voorwerpen uit de oudheid en vroege middeleeuwen (57).

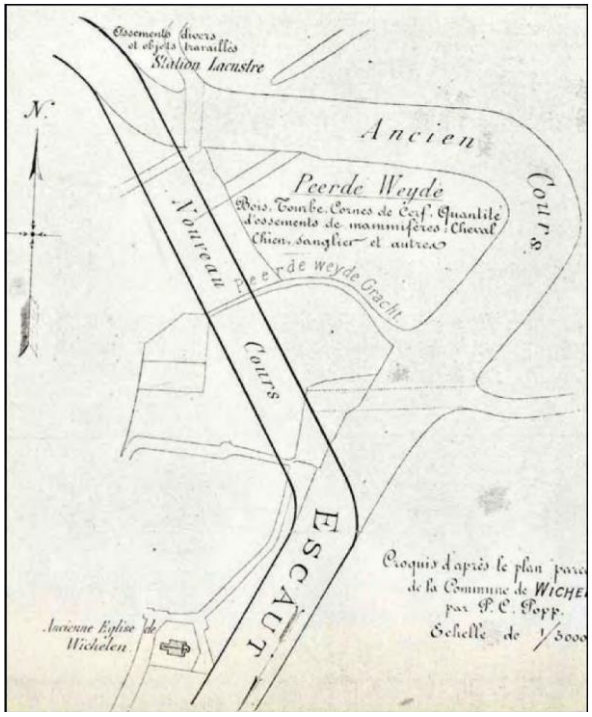
Figuur 1: familiestamboom van de familie Moens aan het eind van de 19de eeuw. Onderaan: Jean Moens, verwoed verzamelaar van oude voorwerpen uit de oudheid en vroege middeleeuwen. J. Ockeley, "De familie Verbrugghen, een oud geslacht uit het land van Aalst," Het Land van Aalst 32, nr. 2–3 (1980): 81.

Zoals we verder in dit artikel zullen zien, was Jean Moens niet zomaar een verzamelaar. Hij was eerst en vooral geen onbekende in de archeologische wereld. Deze advocaat had een uitgesproken belangstelling voor het verleden, was een verwoed verzamelaar en richtte zelfs twee musea in.[3] Daarnaast had hij een bijzonder grote passie voor lokale geschiedenis. Moens bleef tenslotte ongehuwd waardoor hij zich als een monnik kon toespitsen op zijn hobby.[4]

Moens was tijdens zijn leven vooral geïnteresseerd in de relatief nieuwe discipline van archeologie. Van Moens is bekend dat hij bij het rechttrekken van de Schelde ter hoogte van Wichelen – Paardeweide in 1892, alsook bij latere baggerwerken voornamelijk ter hoogte van Wichelen, Schellebelle en Grembergen, grote hoeveelheden vondsten rechtstreeks opkocht van de arbeiders op de baggerboten. Op deze wijze bekwam hij een zeer grote collectie van pre- en protohistorische vondsten die tijdens zijn leven in zijn privémuseum werd tentoongesteld en die aan bod kwam in zijn publicatie *Promenade archéologique* (Moens 1904-1905).[5] Na het overlijden van Moens maakte Philippe Duprez (?-?) een beschrijving van zijn verzameling.[6] *Catalogue de l'importante collection d'antiquités, de porcelaines, faiences, grès, cuivres, étains, ferronneries … délaissée par feu Monsieur Jean Moens, avocat, président du Musée archéologique d'Alost, membre de plusieurs sociétés scientifiques,* beschrijft heel wat van de oorspronkelijke verzameling Moens, waarover later in dit artikel meer.[7] Door deze veiling

[3] Agentschap Onroerend Erfgoed, *Lede Vijverstraat archeologisch vooronderzoek*, Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed nr. 1919 (Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed, jaar 2009), 7.
[4] "Wie was Jean Moens?" *Ken uw Dorp*. Jaarboek van de Heemkundige Kring Heemschut Lede, nr. 12 (Lede: Heemkundige Kring Heemschut Lede, 1984), 9–12.
[5] MOENS J. 1904-1905: Promenade archéologique II, de Lede à Wanzele, par la route antéromaine, *Oudheidkundige Kring Land van Aalst* 1ste jaar, 6-7.
[6] Philippe Duprez was de beheerder van het privémuseum van Jean Moens en de man die na diens overlijden de verspreiding van de collectie in gang zette via de veiling van 1922. Zijn naam is daardoor onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van een van de belangrijkste privéverzamelingen uit Oost-Vlaanderen. Over zijn privéleven, geboortedatum en sterfdatum heb ik niets teruggevonden.
[7] Jean Moens, *Catalogue de l'importante collection d'antiquités, de porcelaines, faïences, grès, cuivres, étains, ferronneries … délaissée par feu Monsieur Jean Moens, avocat, président du Musée archéologique d'Alost, membre de plusieurs sociétés scientifiques* (Aalst: Tyman & Duprez, 1922).

raakte Moens zijn privécollectie sterk versnipperd over de collecties van andere verzamelaars zoals Maertens de Noordhout, Hasse, Bernays, Duprez, Hamal Nandrin en Desmet.[8]

Figuur 2: Schets door Jean Moens van de rechtgetrokken loop van de Schelde ter hoogte van Wichelen – Paardeweide (bron: Bogemans et al. 2009, fig. 3.2).

Van de archeologische vondsten die Moens bewaarde in zijn privémuseum is een groot deel na zijn dood dus verkocht aan mede-archeologen en musea. Maar wat is er met de munten van Moens gebeurd?

De veilingdocumenten en beschrijvingen van deze verzameling zijn bijzonder goed bewaard waardoor we een goed beeld krijgen van wie, wat, wanneer verzamelde. In dit artikel ontdekt u niet alleen het belang van provenance en verzamelcontext maar ook hoe u de provenance van een oude verzameling kunt achterhalen en in welke context Moens' munten heeft verzameld en uiteindelijk verkocht.

In de veiling van Numis by The House (5 december), Heritage Auctions (9 november) en Aureo & Calicó (voorjaar SELECCIÓN) zult u zien dat alle munten uit de verzameling Moens als '*Ex collectie Jean Moens, Lede, gedocumenteerd door een handgeschreven collectie kaartje gedateerd op… daarna in familie gebleven door erfenis tot vandaag*,' zullen worden beschreven. De gehele collectie is uniek omdat ze kan worden gedocumenteerd en beschreven als een Belgische privécollectie die kan teruggebracht worden tot de late 19de eeuw door handgeschreven kaartjes.

[8] D. Heremans en A. Van Baelen, red., *Onderzoeksbalans archeologie IOED Schelde-Durme* (IOED Schelde-Durme, 2021), 55, https://ioedscheldedurme.be/wp-content/uploads/2021/03/20210301_onderzoeksbalans-archeologie-IOED-Schelde-Durme.pdf.

Die context van de verzameling Moens is niet alleen uniek maar ook bijzonder waardevol. Waarom de context rond een verzameling zo belangrijk is en hoe u zelf de provenance van munten uit de verzameling Moens kunt terugvinden, leest u in dit artikel.

Belang van Provenance

Provenance wordt voor veel mensen gezien als een administratieve bijzaak die belangrijk is bij eventuele verkoop van uw munten. Beginnen doe ik dan ook met de meest logische reden van het onderzoeken van een provenance, namelijk de financiële waarde. Veilinggigant *Künker Auctions* beschrijft het als volgt: *'prices for coins with provenances that reach far back have increased in recent years*.'[9] Hoe komt het nu juist dat munten met een goede provenance meer waard zijn? Eerst en vooral binden sommige verzamelaars een extra waarde aan het feit dat munten traceerbaar zijn tot een oude/bekende verzameling. Bij *Stacks and Bowers* werd bijvoorbeeld de Louis E. Eliasberg Collection verkocht als één van de meest prestigieuze verzamelingen. Een munt uit deze prestigieuze verzameling die vandaag opnieuw op de markt komt, heeft automatisch een meerwaarde. *Stacks* heeft al sinds de jaren 1970 een traditie van het bijhouden en bewaren van oudere veilinggegevens. Een munt met een papieren enveloppe die verwijst naar een oude veiling zorgt in grote internationale veilinghuizen vaak voor een meerwaarde.[10] Ook verzamelingen met een provenance die kan teruggebracht worden tot de 19de eeuw hebben soms een (weliswaar beperkte) meerwaarde, zo ook bij de verzameling Moens.

Ten tweede zorgt een goede provenance voor een betere traceerbaarheid. Die traceerbaarheid kan handig zijn om een basisprijs voor een stuk te bepalen. Wanneer een stuk 5 jaar geleden geveild werd, dient de prijs die toen verkregen werd voor het stuk vaak als beginpunt. Veilinghuizen plaatsen verwijzingen naar vorige veilingen (bv ex Elsen 2019 145 lot 254) vaak om hun beginprijs of vorige resultaten extra in de kijker te zetten.

Ook bij de verzameling Moens staat soms een veilingprijs genoteerd. Prijzen van het eind van de 19de eeuw vergelijken met de markt vandaag is echter een moeilijk/onmogelijk gegeven. U kunt wel inschatten dat wanneer Moens bijvoorbeeld in 1888 55 franc betaalde voor een Nobel 1582 voor de opstand in Gent, dat dit toen al een dure munt was.[11] Wat Moens waarschijnlijk

[9] Künker, "What Actually Is the Deal With Provenances?," *Künker*, accessed October 5, 2026, https://www.kuenker.de/blog/auction-sales/numismatic-publications/what-actually-is-the-deal-with-provenances/.
[10] Stack's Bowers Galleries. "What Actually Is the Deal With Provenances?" *Stack's Bowers Galleries*. Geraadpleegd 5 oktober 2026. https://stacksbowers.com/value-of-igree-5/.
[11] Ter vergelijking, een mijnwerker moest ongeveer drie weken werken in 1891 om een bedrag van 55 francs te verdienen. G. Sabatier, *Travail dans les mines et création d'une direction générale du travail, rapport fait au nom de la section centrale*, Chambre des Représentants, no. 238, session 1890–1891 (Bruxelles, 1891), 57.

niet wist, is dat deze munt in kwestie (met de twee handen) nog geen 50 jaar geleden geslagen werd.[12]

Figuur 3: Au - Gouden nobel 1582 Gent in opstand tegen Philips II (1581-1584) Graafschap Vlaanderen, Met twee handen. Voorzijde: MON:-·AVREA· RESTAVR· METROPOL· GAND- FLAND· Gekroonde krijger in een schip met zwaard en leeuwenschild Links een klimmende leeuw en een banier met een handafdruk. Achterzijde: ·NISI DNS· CVSTOD· CIVITAT· FRVSTRA· VIGILANT· 1582· gebloemd kruis met lelies op de uiteinden en in het hart een roos. In de hoeken van het kruis staan vier gekroonde leeuwen. Vanhoudt 443- Gent, naslag uit 1838.

Vervolgens geldt een goede provenance voor sommige mensen als een extra controle van de echtheid van een munt. Wanneer munten bij een officieel veilinghuis zijn gekocht, gaat men er sneller vanuit dat het een origineel exemplaar is. Toch moet u hier goed mee opletten. Ook in de verzameling Moens zaten er enkele eigentijdse (19de-eeuwse) vervalsingen zoals de Becker tetradrachme van Akragas (Agrigento) vervalsing, die op 9 november wordt geveild bij Heritage Europe. Ook de voorgenoemde nobel betreft geen vervalsing, maar is sinds het onderzoek van Hugo Vanhoudt toch in een ander daglicht gezet.

Naast de financiële waarde heeft een goede oorsprongsdocumentie van een munt ook een juridische waarde. Om u niet te veel te vervelen met de juridische zijde van de provenance houd ik het kort: De *provenance* van een munt is juridisch belangrijk omdat ze de herkomst en eigendomsgeschiedenis van een object kan aantonen. Een gedocumenteerde provenance - bijvoorbeeld via oude veilingcatalogi, aankoopfacturen of verzamelaarsarchieven - kan helpen bewijzen dat een munt al vóór bepaalde wetgeving of vóór een bepaalde datum in een collectie aanwezig was. Dit is vooral relevant bij antieke munten, waarbij vragen kunnen ontstaan over illegale opgraving, uitvoer, diefstal of eigendomsrechten.

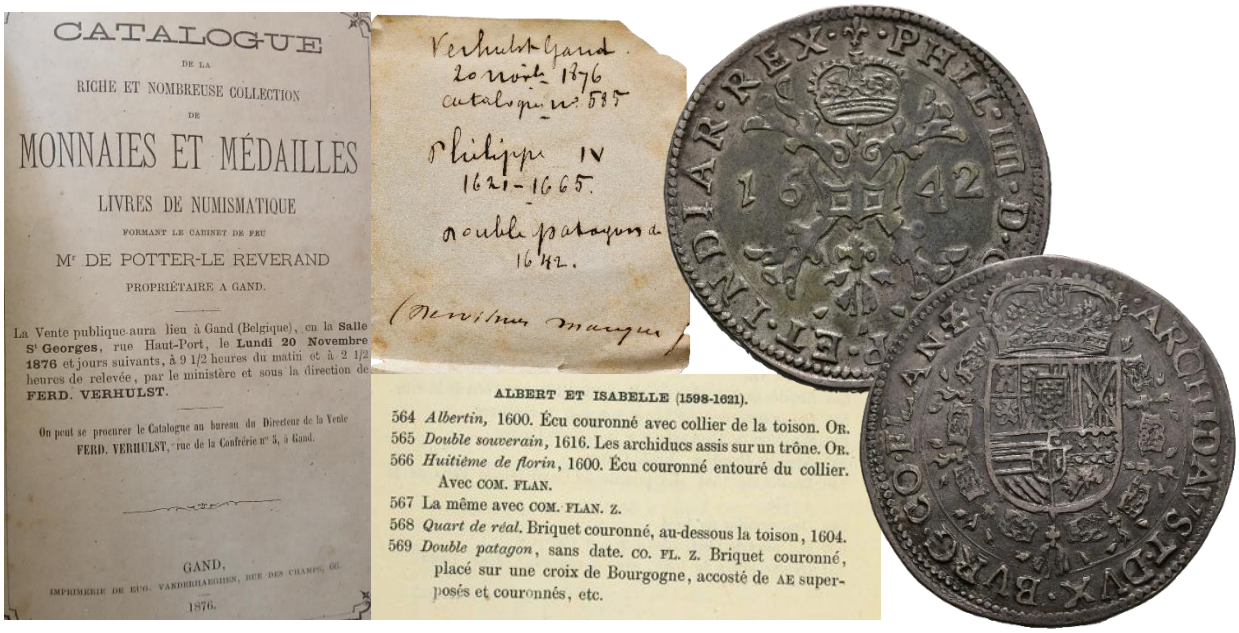
Uw nieuwste aankoop op een veiling goed bijhouden is dus cruciaal, zowel voor de prijs, als voor enkele juridische aspecten. *Künker* gaat zelfs nog een stapje verder: *'we recommend that you keep careful records of where and when you bought a coin. This is important for both the maintenance of value and legal aspects. If you want to sell your collection at some point, these records will be worth real money.'*[13]

[12] Deze Gentse nobel betreft een naslag uit 1838. Voor meer info zie Hugo Vanhoudt, "De Gentse nobel 1582 met twee ineengeslagen handen onder een kroon," *Jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde* (2019): 10–39.
[13] Künker, "What Actually Is the Deal With Provenances?"

Numismatische en historische waarde

Nu we de gekende belangen van een goede provenance hebben besproken, kunnen we overgaan naar de numismatische en historische waarde van een verzamelcontext. De verwijzingen op de kleine kaartjes vertellen soms meer dan wat men op het eerste gezicht zou denken.

Numismatisch kan de verzamelcontext een grote waarde hebben voor onze algemene kennis van muntstukken. Een mooi voorbeeld hiervan is de dubbele patagon 1642 van Filips IV die in de verzameling Moens zit.[14] Deze munt werd in 1876 geveild door Ferdinand Verhulst in Gent (figuur 4)[15]. Aan het eind van de 19de eeuw was dit dus een bekende piedfort die beschreven stond in deze verkoopscatalogus. Wanneer we vandaag in Vanhoudts zijn *De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden en van de Franse en Hollandse periode 1434-1830,* kijken ontbreekt het jaartal 1642.[16] Deze munt is dus niet opgenomen in de meest recente catalogi voor de Zuidelijke Nederlanden. Ondanks dat deze munt al bekend was in 1876, heeft het de nieuwste catalogus nog niet bereikt.

CATALOGUE
DE LA
RICHE ET NOMBREUSE COLLECTION
DE
MONNAIES ET MÉDAILLES
LIVRES DE NUMISMATIQUE
FORMANT LE CABINET DE FEU
Mr DE POTTER-LE REVERAND
PROPRIÉTAIRE A GAND.
La Vente publique aura lieu à Gand (Belgique), en la Salle St Georges, rue Haut-Port, le Lundi 20 Novembre 1876 et jours suivants, à 9 1/2 heures du matin et à 2 1/2 heures de relevée, par le ministère et sous la direction de FERD. VERHULST.
On peut se procurer le Catalogue au bureau du Directeur de la Vente FERD. VERHULST, rue de la Confrérie nº 5, à Gand.
GAND,
IMPRIMERIE DE EUG. VANDERHAEGHEN, RUE DES CHAMPS, 66.
1876.
Verhulst Gand
20 nov. 1876
catalogue nº 585
Philippe IV
1621-1665.
double patagon de
1642.
ALBERT ET ISABELLE (1598-1621).
564 *Albertin*, 1600. Écu couronné avec collier de la toison. OR.
565 *Double souverain*, 1616. Les archiducs assis sur un trône. OR.
566 *Huitième de florin*, 1600. Écu couronné entouré du collier. Avec COM. FLAN.
567 La même avec COM. FLAN. Z.
568 *Quart de réal*. Briquet couronné, au-dessous la toison, 1604.
569 *Double patagon*, sans date. CO. FL. Z. Briquet couronné, placé sur une croix de Bourgogne, accosté de AE superposés et couronnés, etc.

Figuur 4: Veilingdocumenten van de Dubbele patagon (piedfort) 1642 Filips IV, Graafschap Vlaanderen, Brugge, verkocht op 20 november 1876 in veiling door Ferdinand Verhulst te Gent.

---

14 *Deze bijzonder unieke piedfort wordt in het voorjaar geveild in het veilinghuis Aureo & Calico in Barcelona. Deze munt zal onderdeel zijn van de prestigieuze SELECCIÓN veilingen. Ag - Dubbele patagon (piefort) 1642 Filips IV, Graafschap Vlaanderen, Brugge. Voorzijde: Gekroond stokkenkruis met een vuurijzer tussen het jaartal en het juweel van het Gulden Vlies, · PHIL · IIII · D · G · HISP · ET · INDIAR · REX ·. Keerzijde: Gekroond wapenschild omringd door de keten van het Gulden Vlies, · ARCHID · AVST · DVX · BVRG · CO · FLAN.*

15 Ferdinand Verhulst (1799-1894) was een veilingsmeester uit Gent die tussen 1823 en 1891 niet minder dan 538 catalogi publiceerde. Verhulst wordt gezien als één van de belangrijkste veilingsmeester van oudheden in Gent in de 19de eeuw. Jean Moens moet er vaste klant geweest zijn. Johan van Heesch, "Coin Collecting in Belgium c. 1830–1900: Coin Dealers and Auction Houses," in *175 jaar Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek: Proceedings of the Colloquium "Belgian Numismatics in Perspective" (Brussels, 21 May 2016)*, red. Jan Moens (Brussel: Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek, 2017), 207–224.

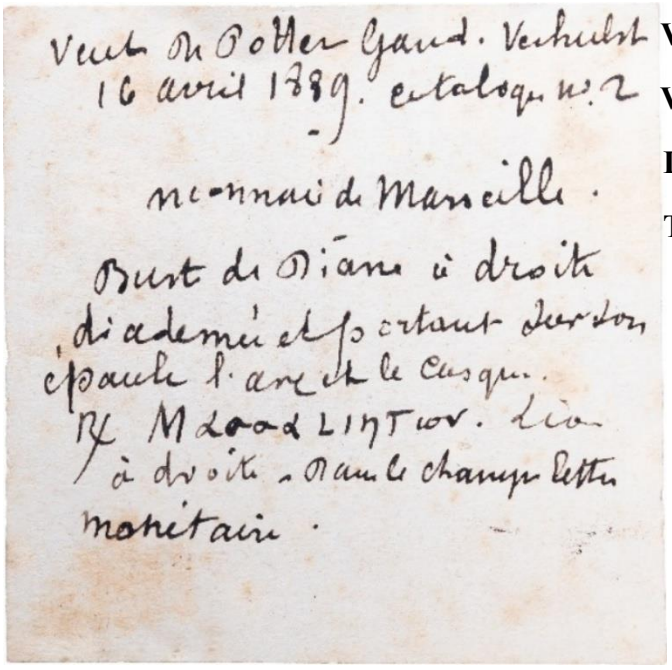
16 Hugo Vanhoudt, *De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden en van de Franse en Hollandse periode, 1434–1830* (Heverlee: Vanhoudt, 2015), 438.

Een goede provenance kan dus helpen bij het overdragen van numismatische informatie naar een volgende generatie verzamelaars (en catalogusproducenten).

In 1928 beschrijft een numismaat genaamd A. O. Van Kerkwijk wie de verzamelaars in Nederland waren en wat ze verzamelen. In zijn artikel beschrijft hij hoe het catalogiseren van uw eigen verzameling cruciaal is om catalogi uit te breiden. In vroeg 20ste eeuws Nederlands schrijft Van kerkwijk:

'*Gelukkig zorgden vele verzamelaars bij hun leven voor een goeden inventaris van hun collectie; de in mijn bezit zijnde catalogi in handschrift b.v. van de verzameling G. Van Orden, … hebben zeker de taak van den samensteller van de veilingcatalogi der kabinetten zeer vergemakkelijkt.*'[17]

Oude veilingcatalogi en beschrijvingen kunnen dus helpen om numismatische informatie te verzamelen en terug te vinden. Hoe kunt u nu zelf het beschrijvingskaartje van een munt koppelen aan de desbetreffende catalogus? Bijna alle munten uit de verzameling Moens hebben een extra, oorspronkelijk 19de -eeuwse kaartje waarop de munt beschreven werd. Op figuur 5 ziet u zo een standaard kaartje.

Vente de Potter Gand. Verhulst
16 avril 1889. catalogue n°. 2
monnaie de Marseille.
Buste de Diane à droite
diadémé et portant derrière
l'épaule l'arc et le carquois.
Rx MASSA LIGTVR. Lion
à droite. Dans le champ lettre
monétaire.

Veilinghuis: in dit geval Verhulst in Gent

Veilingdatum: 16 april 1889

Lotnummer: nummer 2

Type: monnaie de Marseille

Figuur 5: Kaartje van een drachme van Marseille, gekocht in een veiling van Verhulst op 16 april 1889

Met deze informatie kunt u op zoek gaan naar de correcte catalogus. In dit geval moeten we dus op zoek naar de catalogus van de veiling Verhulst in Gent op 16 April 1889. Oude veilingcatalogi zijn gelukkig de laatste tijd bijzonder goed in kaart gebracht. Een goed startpunt is de afdeling veilingcatalogi en verkooplijsten munten en penningen van het KBR. Zij houden

[17] A. O. van Kerkwijk, "Munt- en Penningverzamelaars hier te lande tot 1890," *Jaarboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde* 15 (1928): 30.

een gedetailleerde lijst bij van alle veilingcatalogi die het KBR tot haar beschikking heeft.[18] Een scan aanvragen is er gratis en u wordt met veel passie en kennis geholpen. U kunt ook op zoek gaan naar de gedigitaliseerde versie van de desbetreffende veilingcatalogi. *Internet Archive, Gallica* en *Google Books* hebben deze oudere boeken vaak gedigitaliseerd. In bijlage van dit artikel plaats ik de belangrijkste catalogi voor de verzameling Moens.

Voor Gentse veilinghuizen kan ook de Universiteitsbibliotheek van de UGent helpen. Wanneer u op zoek gaat naar zoektermen zoals 'Verhulst', 'monnaie' 'catalogue' en het jaartal, komt u meestal terecht bij de correcte catalogi. U kunt de catalogus dan gratis inkijken in de bijzondere collecties van de UGent in de Boekentoren.

Daarna moet u in de catalogus enkel nog op zoek gaan naar het correcte lotnummer. Let daarbij wel op, sommige catalogi beginnen per periode opnieuw van 0 waardoor uw munt dus verder kan staan dan verwacht. Op figuur 6 vindt u de drachme van Massalia terug die ik persoonlijk in de bib ben gaan inkijken.

VENTE DU 16 & 17 AVRIL 1889

CATALOGUE
DES
ANTIQUITÉS
OBJETS D'ART
Monnaies, Médailles, Méreaux, Sceaux et Cachets armoriés
ORFÈVRERIE & ARGENTERIE
Tableaux, Dessins, Miniatures, Aquarelles
Objets divers : Une belle Table-vitrine, Médaillons, Porcelaines, Grès, Collection remarquable de poinçons d'orfèvre, etc. etc.
PROVENANT DES COLLECTIONS DE FEU
Monsieur Edmond de Potter
Propriétaire à Gand.

La vente publique aura lieu à Gand, le **Mardi 16 Avril 1889** et jour suivant, à 10 heures précises du matin et à 2 1/2 heures de relevée, en la salle St-Georges, rue de Refuge, sous la direction de FERD. VERHULST, à Gand.

EXPOSITION
Le LUNDI 15 AVRIL 1889, de 2 à 6 heures de relevée

GAND,
LIBRAIRIE VAN GOETHEM FRÈRES,
18, Marché aux Grains, 18.

CATALOGUE.

MONNAIES.

Gallia Narbonnensis Massalia.

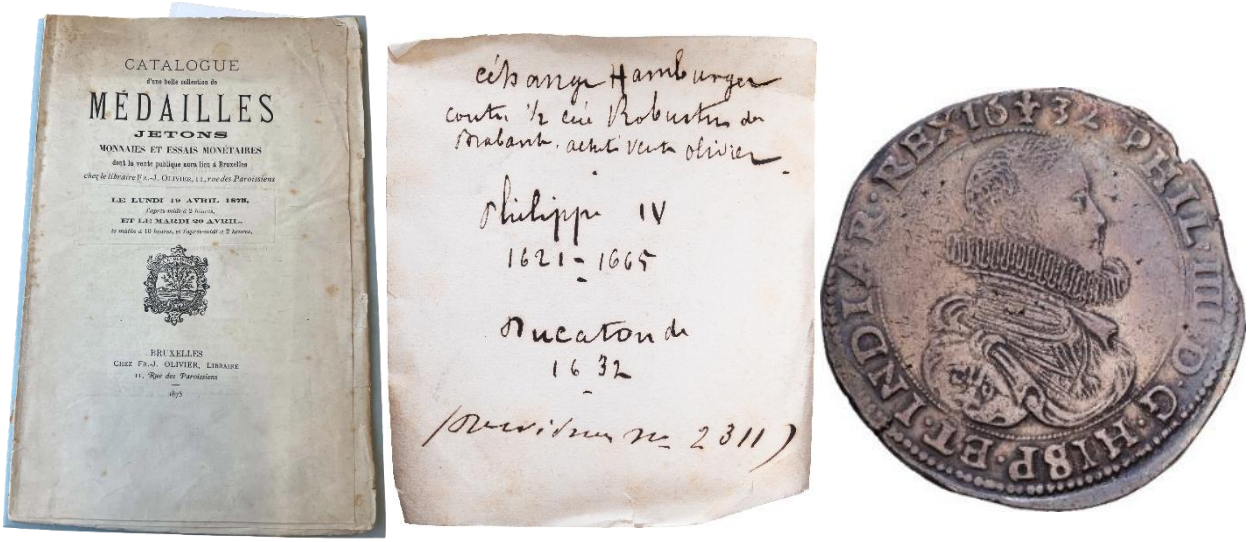
1 Tête de Diane à droite, dans le champ : monogr. TA. ℞. Lion en marche à droite; au-dessus ΜΑΣΣΑ; en bas A. AR.
2 Même tête; par derrière l'arc et le carquois. ℞. Lion en marche; au-dessus ΜΑΣΣΑ; au-dessous ΑΙΗΤΩΝ. AR.
3 THORIA BALBVS. Tête à droite de Junon Sospila. Derrière la tête I. S. M. R.; ℞. Taureau galopant. L. THORIVS; à l'exergue BALBVS; marque monétaire. AR.

Figuur 6: Catalogus veiling Verhulst 16 en 17 april 1889 Gent, met als tweede munt in de catalogus de drachme van Massalia (Marseille). Ag - Drachme Massalia (Marseille), ca. 220-200 v.Chr, Gallië. Voorzijde: Buste van Artemis naar rechts met boog en pijlenkoker over de schouder gehangen. Keerzijde: Rechtstaande leeuw naar rechts met een A ervoor, ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ. 2,64 gram Paris BN 944.

Niet alle kaartjes van de verzameling Moens kunnen de provenance van een munt achterhalen. Sommige kaartjes verwijzen naar een plaats waar een munt gekocht is (bijvoorbeeld Doornik of Parijs) zonder een veilinghuis te vermelden. Wanneer deze munt dus niet gekocht werd uit een veiling, wordt het achterhalen van de exacte provenance moeilijker. Andere kaartjes verwijzen dan weer naar een specifieke ruil (zie figuur 7). In dit geval ruilde Moens zijn ½ Ecu Robustus in bij de Nederlandse handelaar François-Joseph (Franciscus) Olivier (1829-1887) in Brussel voor een dukaton van Filips IV uit 1632. Olivier was een boekhandelaar en antiquaar

[18] KBR, *Veilingcatalogi en verkooplijsten munten en penningen*, geraadpleegd 7 oktober 2026, https://www.kbr.be/nl/veilingcatalogi-en-verkooplijsten-munten-en-penningen/.

die ook enkele numismatische veilingen organiseerde. Zijn catalogus, *Médailles, jetons, Monnaies et essais Monétaires*, voor een veiling gehouden op 19–20 april 1875 te Brussel, is het bewijs hiervan.[19]

Figuur 7: Documenten van een ruil van twee munten die Moens heeft uitgevoerd. Munt: Ag - Dukaton 1632 Filips IV, Graafschap Vlaanderen, Brugge. Voorzijde: Borstbeeld van Filips naar rechts, met dikke kraag, · PHIL · IIII · D · G · HISP · ET · INDIAR · REX · 16 ⚜ 32. Keerzijde: Gekroond wapenschild ondersteund door twee leeuwen, juweel van het Gulden Vlies hangt onder het schild, ARCHID · AVST · DVX · BVRG · ET · CO · FL · Zc.

We weten in dit geval dus wel waar de munt vandaan komt, zonder de munt aan een exacte veilingcatalogus te kunnen koppelen. De provenance is hierdoor iets minder sterk, ondanks een koppeling aan een 19de -eeuwse handelaar in België toch nog altijd waardevol. Sommige van de kaartjes verwijzen niet rechtstreeks naar een veilinghuis maar naar een antiquaar, boekenwinkel of een persoon waar Moens zijn stukken kocht. Een koppeling hiervoor maken is onmogelijk omdat we niet kunnen bevestigen dat Moens deze stukken effectief op deze locatie gekocht heeft.

Waarom is het nu belangrijk om de juiste munt aan een catalogus te koppelen? Naast de financiële meerwaarde kan men op deze manier vooral een netwerk van verzamelaars reconstrueren. Wie kocht waar zijn munten, hoe communiceerden veilinghuizen en klanten en wat verzamelde de meeste mensen? In het volgende hoofdstuk volgt hier meer uitleg over.

Terug naar de provenance en de koppeling tussen de munt en het bijschrift. Moens was een hobbyarcheoloog waardoor heel wat van zijn munten ook gevonden werden. Niet alle munten van Moens kunnen dus aan een veiling gekoppeld worden. Zoals reeds gezegd is van Moens bekend dat hij bij het rechttrekken van de Schelde ter hoogte van Wichelen – Paardeweide in 1892, alsook bij latere baggerwerken voornamelijk ter hoogte van Wichelen, Schellebelle en Grembergen, grote hoeveelheden vondsten rechtstreeks opkocht van de arbeiders op de baggerboten. We vinden dan ook op sommige kaartjes een rechtstreekse vindplaats terug.

[19] Van Heesch, “Coin Collecting in Belgium c. 1830–1900,” 213.

Op enkele van de handgeschreven briefjes vinden we trouvaille a Beveren-Waes 1891-1892 terug. We weten bij deze munten dus volgens het kaartje waar ze vandaan komen en uit welke grote archeologische vondst ze komen. Numismaat en catalogus schrijver Alphonse De Witte (1851-1916) maakte in 1892 een uitgebreide studie over een vondst in Beveren-Waes van enkele duizenden Vlaamse en Duitse deniers uit de 12de eeuw.[20] Bij deze munten weten we de context waar de munten gevonden zijn vrij goed. Waar Moens deze munten juist kocht, kunnen we helaas niet verifiëren.

Figuur 8: Munten die gevonden zijn bij de archeologische vondst van Beveren-Waes in 1892 en beschreven zijn door Jean Moens. Een 20-tal van de munten van de schat van Beveren-Waes worden geveild bij Heritage Europe en Numis by The House.

Figuur 9: Denier met een verwijzing naar Beveren-Waes en artikel revue belge de numismatique 1892

De info op de kaartjes verwijst soms ook naar eigentijdse literatuur over deze schat. De volgende denier verwijst rechtstreeks naar een artikel uit revue Belge uit 1892. In deze artikels over de muntschat van Beveren-Waes wordt vooral gediscussieerd over de precieze identificatie van de munten, in dit geval of de munt van Gistel of Lens afkomstig is.

De schat uit Beveren-Waes is redelijk goed beschreven. Helaas zijn er ook archeologische vondsten die een pak minder goed zijn beschreven. Eén daarvan betreft de voorgenoemde baggerwerken bij Schellebelle. In het rapport voor werkingsgebied van de Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddienst (IOED) Schelde Durme, werd er al aangegeven dat kleine

[20] De Witte, Alphonse. “Trouvaille de Beveren. Six mille deniers flamands et allemands du XIIe siècle.” *Revue belge de numismatique* 48 (1892): 211–244.

voorwerpen in de 19de eeuw als minder belangrijk werden gezien.[21] Heel wat archeologische context en voorwerpen zijn hierdoor bij 19de -eeuwse opgravingen verdwenen.

Moens beschreef zijn munten echter zeer nauwkeurig waardoor we enkele assumpties kunnen maken in de hoop nog enkele zaken te reconstrueren uit deze oude opgravingen. Op figuur 10 zien we een munt die Moens gekocht heeft van een zeker Charles van Santen (?-?). Deze Statendaalder is volgens Moens gevonden in Schellebelle. Met wat goede wil (en een beetje speculatie) is het niet onwaarschijnlijk dat ook deze munt uit de baggerwerken van Schellebelle komt in de periode van de jaren 1890. De exacte context waarin deze munt gevonden is, blijft natuurlijk een raadsel.

Figuur 10: Ecu, mogelijks gevonden bij baggerwerken in Schellebelle. Ag - Statendaalder 1578, uitgegeven door de Staten-generaal in opstand, Hertogdom Brabant, Antwerpen (1578-1579). Voorzijde: Halflange figuur van Filips II links, gekroond en met scepter, PHS D G HISP Z REX DVX BRA. Gekroond wapen van Oostenrijk-Bourgondië omringd door de kraag van de Orde van het Gulden Vlies, PACE ET IVSTITIA.

Wat we wel weten is dat Schellebelle aan het eind van de 16de eeuw vooral een tijd van religieuze spanningen, oorlogsschade en politieke onzekerheid doormaakte. Het dorp lag niet aan het front van grote veldslagen, maar bevond zich wel in een strategisch gebied langs de Schelde, waar legers en bevoorradingsroutes regelmatig passeerden. Daarnaast vond ook nog een fenomeen genaamd brandschatting of 'verdinghen' plaats waarbij de bevolking van een vijandig gebied een extra belasting moest betalen. Deze belasting of 'contributie' werd op regelmatige tijdstippen voldaan en in ruil daarvoor werden de bewoners door de - in dit geval - Staatse troepen in bescherming ('sauvegarde') genomen. Indien zij bij het betalen nalatig bleven, werd hun woongebied gebrandschat, dat wil zeggen hun huizen en schuren, molens en

[21] Herremans en Van Baelen, *Onderzoeksbalans archeologie IOED Schelde-Durme*, 53.

kastelen werden platgebrand en wat waardevol was werd meegenomen.[22] Het is dus mogelijk dat deze Ecu in die context begraven is, al is dat natuurlijk speculeren.

Archeologische reconstructie is een bijzonder moeilijk gegeven. Moens kocht vele van zijn archeologische vondsten rechtstreeks van arbeiders. De arbeiders verkochten bewust wat ze waardevol vonden. Deze arbeiders maakten (onbewust) dus zelf een eerste selectie. Ook hoe de munten gevonden zijn en wat er allemaal nog gevonden werd, is een raadsel geworden. Wanneer de objecten bij Moens terecht kwamen, was een groot deel van de oorspronkelijke context van de opgraving reeds verloren gegaan. De beschrijvingen van deze munten kunnen - met wat goede wil en een systematische studie - helpen om sommige verloren informatie te recupereren. Bij de verzameling Moens lijkt te veel cruciale informatie vaak verloren om echt harde waarheidsclaims te kunnen maken. Desalniettemin loont het altijd de moeite om informatie over eventuele vondsten goed te documenteren en eventueel bij voldoende informatie aan te geven. Op de site van onroerend erfgoed kunt u munten altijd melden onder de rubriek ‘Archeologische toevalsvondsten’. Vermeld er wel goed bij dat het om een oude vermoedelijke vondst gaat.

Terug naar de gedocumenteerde feiten. Nu we besproken hebben waarom de provenance van een munt belangrijk is en hoe ook u een provenance kunt terugvinden, kunnen we overgaan naar de bredere vorm van verzamelcontext. Veilingdocumenten en briefwisselingen kunnen ook nog iets vertellen over een verzameling.

Verzamelcontext van de verzameling Moens

In dit onderdeel van dit artikel beschrijf ik wat Moens verzamelde, hoe hij verzamelde en hoe zijn verzameling deels verkocht werd. Moens had een duidelijke voorkeur voor de munten van de Bourgondische Nederlanden. Binnen zijn verzamelgebieden probeerde hij heel wat types van de Spaanse Nederlanden te verzamelen, waarbij hij focuste op het munthuis van Brugge. Daarnaast verzamelde hij jetons, penningen, gevangenisgeld, munten van de oudheid, middeleeuwen en vanaf eind jaren 1890 ook Griekse staters. Zijn munten (of wat we er nog van terugvinden) werden vooral gekocht in veilingen tussen 1874-1907. Het grootste deel van zijn verzameling werd gekocht op veilingen in de jaren 1874, 1875 en 1876.[23] Deze veilingen vonden plaats in steden zoals Doornik, Gent, Brussel, Antwerpen, Leuven en Parijs. Bij veilinghuizen zoals Verhulst (Gent), Olivier (Brussel), Dupriez (Brussel), en Vyt (Gent) was Moens vaste klant.[24] Aangezien hij in Lede bij Aalst woonde en verplaatsingen per trein of met paard en kar moest uitvoeren, zijn deze veilinghuizen niet meer dan logisch.

[22] Adriaan M.J. de Kraker, "Een staatse strategie in een 'uitgestorven' land. Organisatie en ten uitvoerlegging van de brandschat in Vlaanderen, 1585 tot 1604," *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 121, nr. 1 (2006): 6.
[23] Vooral de veilingen van Francois Olivier in 1874 en 1875 alsook de veilingen van Verhulst in 1875 en 1876 vormen de provenance voor een groot deel van de verzameling van Moens.
[24] Camille Vyt uit Gent organiseerde veilingen tussen 1871 en 1906. Van Heesch, “Coin Collecting in Belgium c. 1830–1900,” 213.

Nu we weten wat Moens verzamelde kunnen we overgaan naar wie er nu juist verzamelde aan het eind van de 19de eeuw. De familie Moens was een welgestelde familie uit de rijkere burgerij. Moens valt precies binnen een groep van hoogopgeleide amateur geleerden die de financiële middelen en de belangstelling voor archeologie en geschiedenis hadden. In de tweede helft van de 19de eeuw wordt het verzamelen van antiek en kunst meer en meer een aangelegenheid voor zowel de aristocratie als de rijke burgerij. Moens past dan ook binnen deze bredere sociale verandering van verzamelen in Vlaanderen waarin in de tweede helft van de 19de eeuw het sociale profiel van een verzamelaar veranderde.[25] Een systematische studie van de nieuwe burgerij die munten verzamelde is er helaas nog niet. Het goed documenteren en reconstrueren van oude verzamelingen, kan hierbij zeker helpen.

Dat het publiek verbreedde in de 19de eeuw is echter wel zeker. De verandering en verbreding van publiek zorgde voor een boom in de verzamelwereld. Heel wat gerenommeerde numismatische veilinghuizen openden dan ook hun deuren in de tweede helft van de 19de eeuw. Schulman begon bijvoorbeeld in 1879 met openbare veilingen.[26] Ook de grote hoeveelheid aan muntenhandelaars is indrukwekkend. Daarnaast waren heel wat boekenhandelaars en antiquairs bezig met het verhandelen van munten. Zo ook de voorgenoemde Brusselse antiquaar Frans Jan (François-Jean, Fr.-J.) Olivier die vanuit zijn winkel boeken verkocht én veilingen organiseerde. Ook Moens kocht heel wat munten bij Olivier in Brussel.

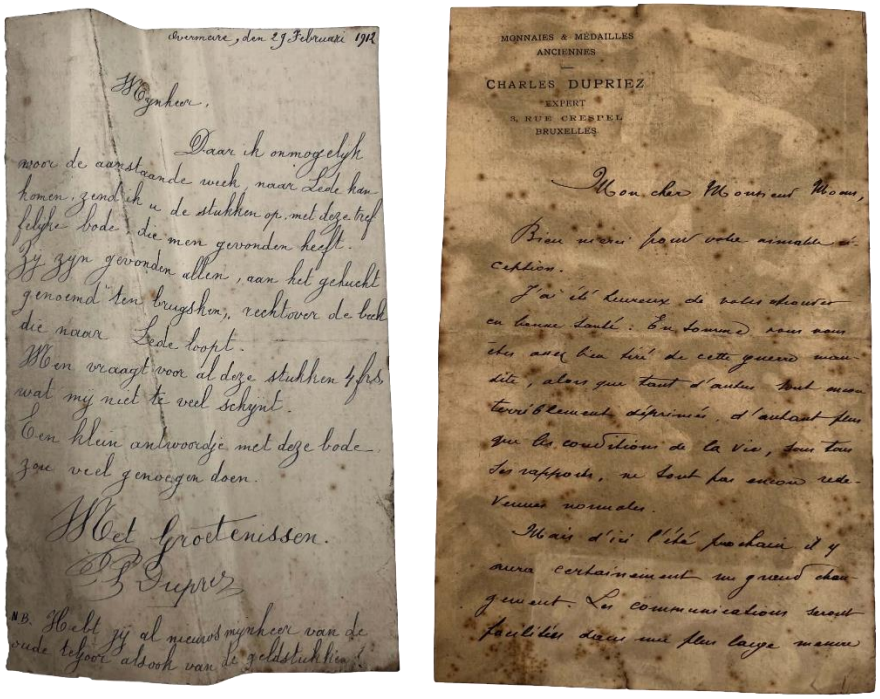
De verzamelcultuur rond munten nam dus in de 19de eeuw een hoge vlucht. Eén van de bewijzen hiervoor is het Internationale Congres voor Numismatiek, gehouden in Brussel van 5 tot 8 juli 1891. Dit congres was bovendien het eerste internationale wetenschappelijke congres dat volledig aan de numismatiek was gewijd. Dit congres werd georganiseerd door de Société royale de Numismatique de Belgique (Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek) ter gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan. Bij de leden van het congres vinden we heel wat nationaliteiten terug. Britten, Canadezen, Denen, Spanjaarden en uiteraard heel wat Belgen kwamen allemaal samen om hun passie rond numismatiek te delen. In de aanwezigheidslijst vinden we ook een zekere J. Moens uit Lede terug.[27] De aanwezigheidspenning van onze protagonist is helaas verloren geraakt…

Moens was dus een gepassioneerde verzamelaar die onderdeel was van een groeiend netwerk van verzamelaars. Hij kocht munten, nam deel aan congressen en hield er ook een groeiende boekhouding van zijn verzameling op na. Ook een catalogus van Dupriez uit 1897 waarin Moens aantekeningen maakte over de stukken die hij wou kopen werd gevonden bij zijn verzameling.

Per brief correspondeerden heel wat verzamelaars en veilingmeesters onderling om stukken te kopen en aan te bieden. Twee van die brieven aan Moens zijn bewaard gebleven (zie figuur 11).

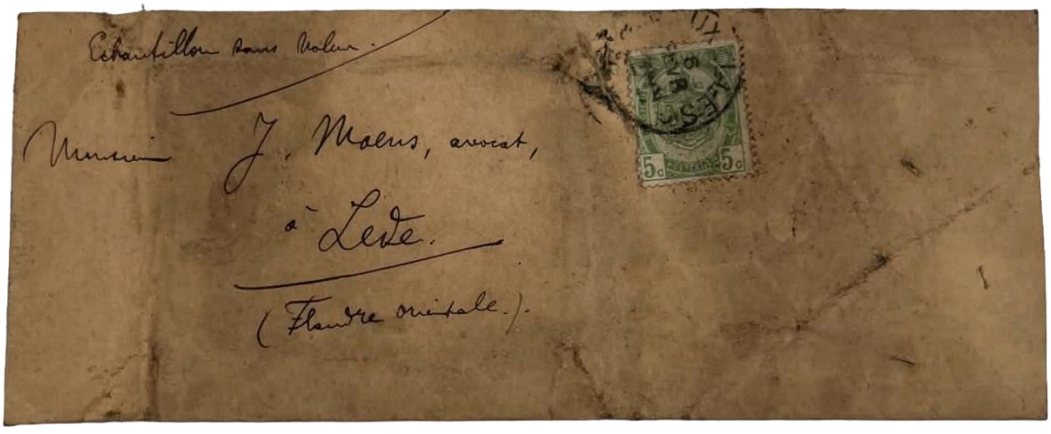
[25] Ulrike Müller, *Between Public Relevance and Personal Pleasure: Private Art and Antique Collectors in Brussels, Antwerp and Ghent, ca. 1780–1914* (PhD diss., Ghent University, 2019), 62–65.
[26] Kerkwijk, "Munt- en Penningverzamelaars hier te lande tot 1890," 29.
[27] Georges Cumont en Alphonse de Witte, eds., *Congrès international de numismatique organisé et réuni à Bruxelles sous le haut patronage de Son Altesse Royale Monseigneur le Prince Philippe de Saxe-Cobourg et Gotha, duc de Saxe, par la Société royale de numismatique de Belgique à l'occasion du cinquantième anniversaire de sa création. Procès-verbaux et mémoires* (Bruxelles: J. Goemaere, 1891), 12.

De twee brieven betreffen correspondentie tussen Charles Dupriez (1871–1952) en Jean Moens. Beide brieven hebben een gelijkaardige boodschap waarbij Dupriez enkele munten aanbood aan Moens. Vooral de Nederlandse brief van 29 februari 1912 is interessant (zie bijlage 5,6 en 7).

Figuur 11: brieven van Charles Dupriez aan Jean Moens.

Dupriez benoemt in deze brief enkele stukken die hij wil verkopen aan Moens. Om welke stukken het juist gaat, is niet direct duidelijk. We weten enkel dat de desbetreffende munten 4 franc moeten kosten en gevonden zijn aan een gehucht genaamd ‘ten brugsken’ rechtover de beek die naar Lede loopt. Dupriez schrijft ook dat hij niet naar Lede kan komen en de stukken dus zal opsturen met ‘treffelijke bode’. Ook de brieven waarin deze munten ‘met treffelijke bode’ effectief verstuurd werden, zijn bewaard. Op figuur 12 ziet u een oorspronkelijke enveloppe die geadresseerd is aan advocaat J. Moens.

Figuur 12: Enveloppe voor *J. Moens avocat Lede.*

Naast brieven van Dupriez zijn er ook enkele belangrijke verkoopdocumenten van de verzameling die de tand des tijds hebben overleefd. Via deze documenten kunnen we een poging wagen om te achterhalen wat er reeds van de verzameling verkocht is.

Zoals reeds gezegd had Jean Moens twee musea. Het grootste deel van de algemene verzameling werd verkocht door Philippe Duprez, die in 1922 een catalogus maakte voor de veiling van de artefacten van Moens. Niet minder dan 1500 archeologische voorwerpen werden er verkocht. Vele van deze voorwerpen liggen vandaag verspreid over verschillende musea in Aalst en Brussel. In de catalogus vinden we porselein, aardwerken, bronzen objecten, Romeinse, Gallische en Franse objecten uit de hoge middeleeuwen, wapens, glazen tabletten, meubels, koffers en tal van andere objecten.[28] Van de exacte voorwerpen die geveild zijn, blijft niet alleen de inventarislijst van Duprez over maar ook enkele foto's (figuur 13).

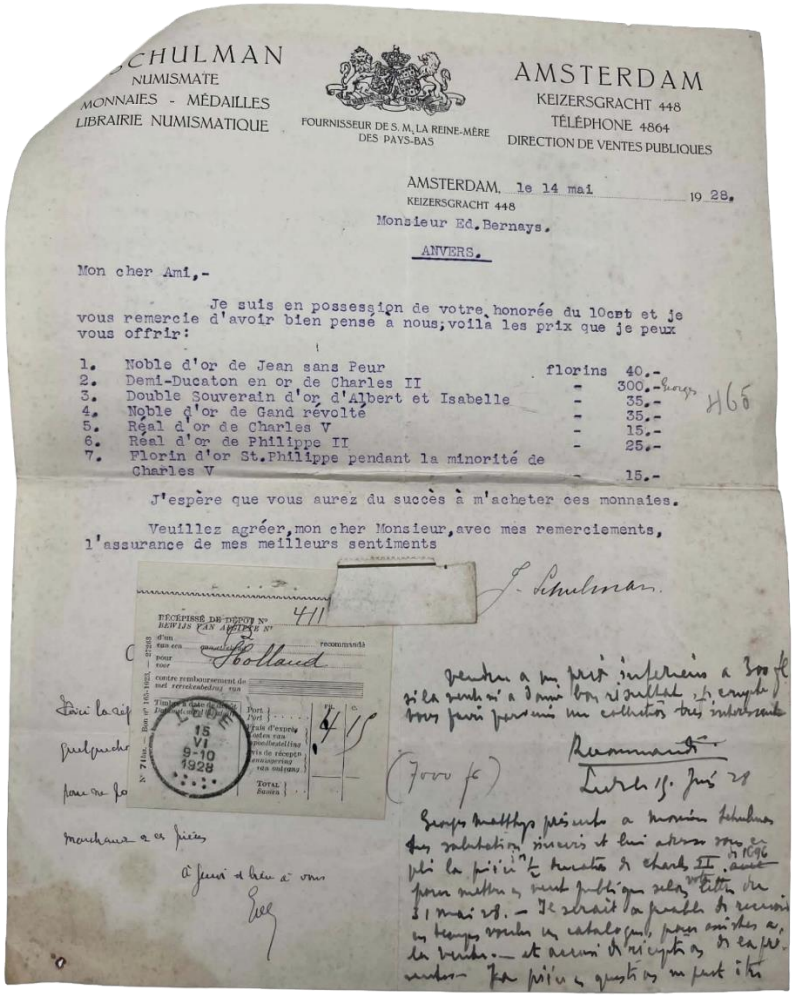
Figuur 13: Foto standbeelden uit de tuin van huize Moens 1912, Moens rechts. Foto's in de catalogus van Duprez 1922.

Duprez verkocht dus het grootste deel van de musea van Moens. In de catalogus vinden we echter geen spoor van de munten van Moens. De erfgenamen van Moens hebben de munten van de archeoloog – om welke reden dan ook - niet verkocht in 1922 bij Duprez.

Helaas wil dat niet zeggen dat de volledige verzameling munten tot bij ons is geraakt. Er zijn namelijk heel wat aanwijzingen dat de verzameling tussen het overlijden van Moens en vandaag is uiteengevallen. Een deel van de verzameling zit bijvoorbeeld zeker bij onze Noorderburen in Nederland. Naast de catalogi en briefwisselingen, bevatte de muntenverzameling van Moens ook enkele verkooppapieren van Schulman. Ook deze documenten kunnen een deel van de puzzel helpen leggen. Erfgenamen van Jean Moens, genaamd George Matthijs (?-?) en Ed. Bernays (?-?) verkochten in 1929 een deel van zijn collectie. De eerste documenten betreffen een offerte waarbij Schulman een bod deed op enkele zeer unieke gouden munten (figuur 14). George Matthijs heeft vervolgens beslist om de demi-dukaton van Karel II te laten veilen bij Schulman. Andere exemplaren zoals de real d'or van Filips II en de Florin d'or van Saint

[28] Moens, *Catalogue de l'importante collection d'antiquités*, 7–95.

Philippe zitten tot op de dag van vandaag in de collectie en worden geveild door de Numis by The House. Matthijs en Bernays hebben dus niet alles in één keer aan Schulman verkocht. Andere stukken zoals de Noble d'or van Jan zonder Vrees zijn dan weer spoorloos geveild of verkocht. De enige hint die daarvoor bekend is, betreft een catalogus van Dupriez uit 1928, maar zonder correspondentie die uitsluitsel kan geven.

SCHULMAN
NUMISMATE
MONNAIES - MÉDAILLES
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE

FOURNISSEUR DE S. M. LA REINE-MÈRE
DES PAYS-BAS

AMSTERDAM
KEIZERSGRACHT 448
TÉLÉPHONE 4864
DIRECTION DE VENTES PUBLIQUES

AMSTERDAM, le 14 mai 19 28.
KEIZERSGRACHT 448

Monsieur Ed. Bernays.

ANVERS.

Mon cher Ami,-

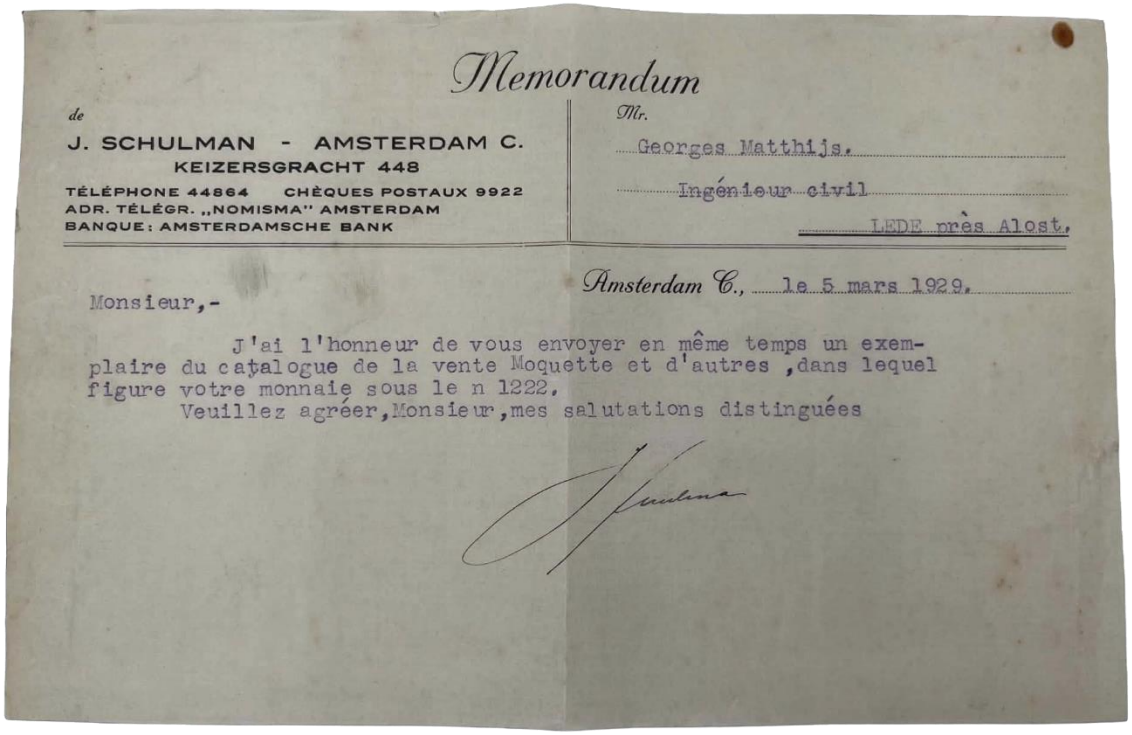
Je suis en possession de votre honorée du 10cmt et je vous remercie d'avoir bien pensé à nous; voilà les prix que je peux vous offrir:

1.	Noble d'or de Jean sans Peur	florins	40.-
2.	Demi-Ducaton en or de Charles II	-	300.-
3.	Double Souverain d'or d'Albert et Isabelle	-	35.-
4.	Noble d'or de Gand révolté	-	35.-
5.	Réal d'or de Charles V	-	15.-
6.	Réal d'or de Philippe II	-	25.-
7.	Florin d'or St. Philippe pendant la minorité de Charles V	-	15.-

J'espère que vous aurez du succès à m'acheter ces monnaies.

Veuillez agréer, mon cher Monsieur, avec mes remerciements, l'assurance de mes meilleurs sentiments

J. Schulman.

Memorandum

de
J. SCHULMAN - AMSTERDAM C.
KEIZERSGRACHT 448
TÉLÉPHONE 44864 CHÈQUES POSTAUX 9922
ADR. TÉLÉGR. „NOMISMA" AMSTERDAM
BANQUE: AMSTERDAMSCHE BANK

Mr.
Georges Matthijs.
Ingénieur civil
LEDE près Alost.

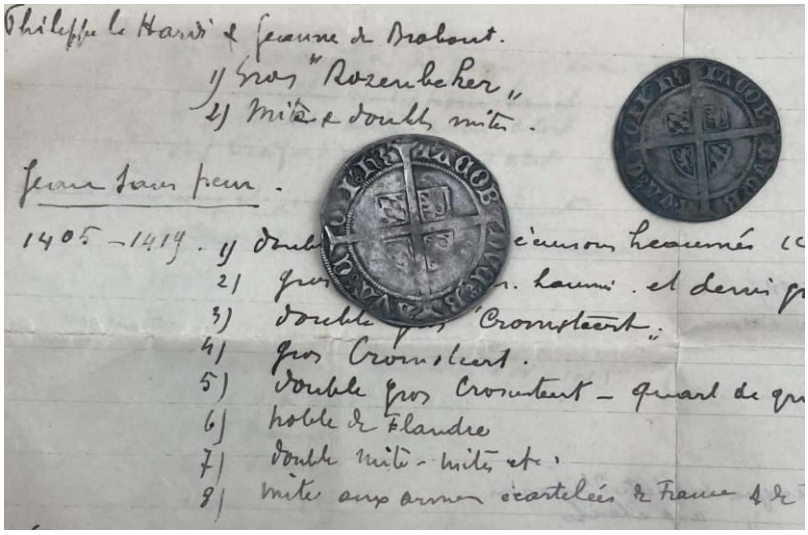
Amsterdam C., le 5 mars 1929.

Monsieur,-

J'ai l'honneur de vous envoyer en même temps un exemplaire du catalogue de la vente Moquette et d'autres ,dans lequel figure votre monnaie sous le n 1222,
Veuillez agréer,Monsieur,mes salutations distinguées

Figuur 14: Offerte van enkele munten aangeboden door de erfgenamen van Moens aan Schulman en een postkaartje die meegegeven is met de catalogus van Schulman.

Dat deze verkooppapieren zeker over de munten van Moens gaan, weten we door de korte inventaris die van sommige stukken teruggevonden is. De handgeschreven documentatie van de Vlaamse stukken van Margaretha van Constantinopel (1202-1280) tot Karel de Stoute (1433-1477) is bewaard gebleven (zie bijlage 10). In die lijst staan heel wat stukken die geveild worden, maar ook bijvoorbeeld een Nobel d'or voor Vlaanderen van Jan zonder Vrees, die vermoedelijk tussen 1928 en nu verkocht werd door de erfgenamen van Moens (zie figuur 15).

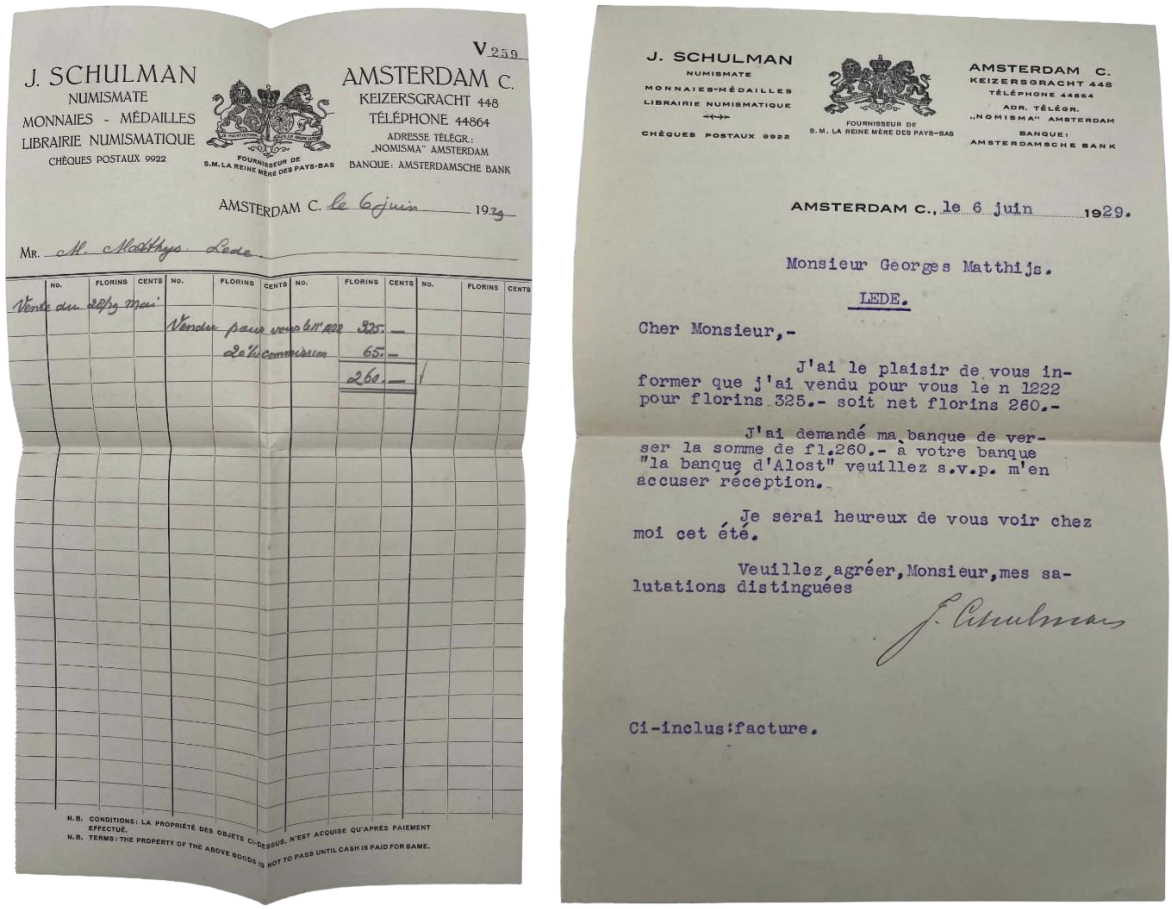

Philippe le Hardi & Jeanne de Brabant.
1) Gros "Rozenbecher"
2) Mite & double mite.
Jean sans peur.
1405-1419. 1) Double
2) gros
3) Double gros "Cromsteert"
4) Gros Cromsteert.
5) Double gros Cromsteert - quart de gr
6) Noble de Flandre
7) Double mite - mite etc.
8) Mite aux armes écartelées de France & de

Figuur 15: Onderaan noble d'or Flandre, de vermoedelijke noble d'or die beschreven werd door Schulman.

Bij de verkoopdocumenten zitten ook enkele brieven die verwijzen naar een veiling van Schulman op 28 en 29 mei 1929 (zie figuur 16). George Matthijs zette zoals reeds gezegd een

halve gouden dukaton van 1696 te koop in een veiling. Het stuk bracht 325 gulden op waar Matthijs na commissie 260 gulden van kreeg. Naast de verkoopdocumenten vinden we ook correspondentie terug, waaronder een postkaart van Schulman (figuur 17) die aankaart dat hij de munten niet in de veiling van januari kan plaatsen omdat de veilingdatum te dichtbij kwam. De veilingdatums goed in de gaten houden, was dus ook de eerste helft van de 20ste eeuw cruciaal!

Figuur 16: Veilingdocumenten Schulman

Conclusie

De verzameling Moens laat zien dat provenance meer is dan een verkoopargument. Een oude eigenaar of een prestigieuze verzameling kan de waarde van een munt verhogen, maar die meerwaarde is vaak beperkt. Zo is het ook bij Moens. Een goed gedocumenteerde herkomst helpt ook bij prijsbepaling en bij het aantonen van de juridische herkomst. Echtheid garandeert ze niet: ook in een 19de-eeuwse verzameling zitten eigentijdse vervalsingen en naslagen, zoals de Becker-tetradrachme en de Gentse nobel van 1582 die in 1838 werd nageslagen.

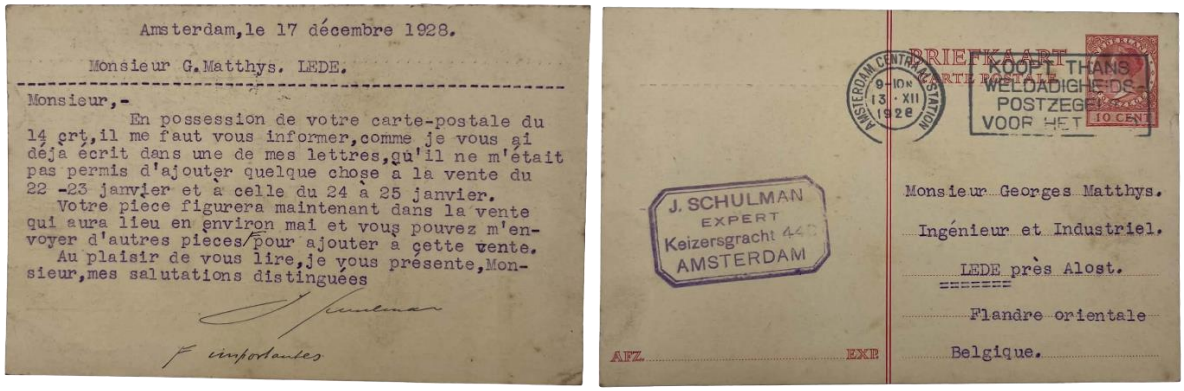
Het grootste belang van provenance ligt volgens mij elders, in wat ze ons vertelt over het onderzoek zelf. De kaartjes, veilingcatalogi en brieven laten toe om één munt terug te volgen tot een bepaalde veiling. Zo werd de piedfort van 1642 al in 1876 door Verhulst geveild, maar ontbreekt ze in de meest recente catalogus. Zulke vaststellingen kunnen bestaande standaardwerken aanvullen. De documenten laten ook toe om het netwerk rond een verzamelaar te reconstrueren: bij welke veilinghuizen en handelaren hij kocht, met wie hij correspondeerde

en hoe zijn verzameling na zijn dood werd verspreid. Moens past daarmee in de bredere opkomst van de burgerlijke verzamelaar in de tweede helft van de 19de eeuw, een groep die nog nauwelijks systematisch is bestudeerd.

Voor archeologische waarheidsclaims blijft de bruikbaarheid van provenance beperkt. De vondsten uit de baggerwerken bij de Schelde en de schat van Beveren-Waes tonen dat een kaartje met een vindplaats waardevolle aanwijzingen kan geven. Maar de oorspronkelijke vondstcontext is verloren gegaan. De kaartjes zijn bovendien zelf een bron die kritisch benaderd moet worden: ze geven weer wat een verzamelaar of handelaar beweerde, niet noodzakelijk wat er werkelijk gebeurde. Een numismatische stamboom is dus geen bewijs, maar een hypothese die we telkens opnieuw moeten toetsen.

De titel van dit artikel stelt dat provenance kan evolueren van verkoopspraatje naar wetenschappelijke bron. Dat kan, op voorwaarde dat we haar systematisch documenteren, controleren en publiceren, en niet alleen gebruiken om een kavel aantrekkelijker te maken. Daarom richt ik mij tot slot tot de verzamelaar: bewaar uw kaartjes, enveloppen en facturen en noteer waar en wanneer u een munt kocht. Dat brengt niet alleen geld op, maar kan met wat geluk binnen honderd jaar de basis zijn van een nieuw artikel in het EGMP.

Robbe Devriendt

Amsterdam,le 17 décembre 1928.

Monsieur G.Matthys. LEDE.

Monsieur,-

En possession de votre carte-postale du 14 crt,il me faut vous informer,comme je vous ai déja écrit dans une de mes lettres,qu'il ne m'était pas permis d'ajouter quelque chose a la vente du 22 -23 janvier et a celle du 24 a 25 janvier.

Votre piece figurera maintenant dans la vente qui aura lieu en environ mai et vous pouvez m'envoyer d'autres pieces pour ajouter a cette vente.

Au plaisir de vous lire,je vous présente,Monsieur,mes salutations distinguées

J. Schulman

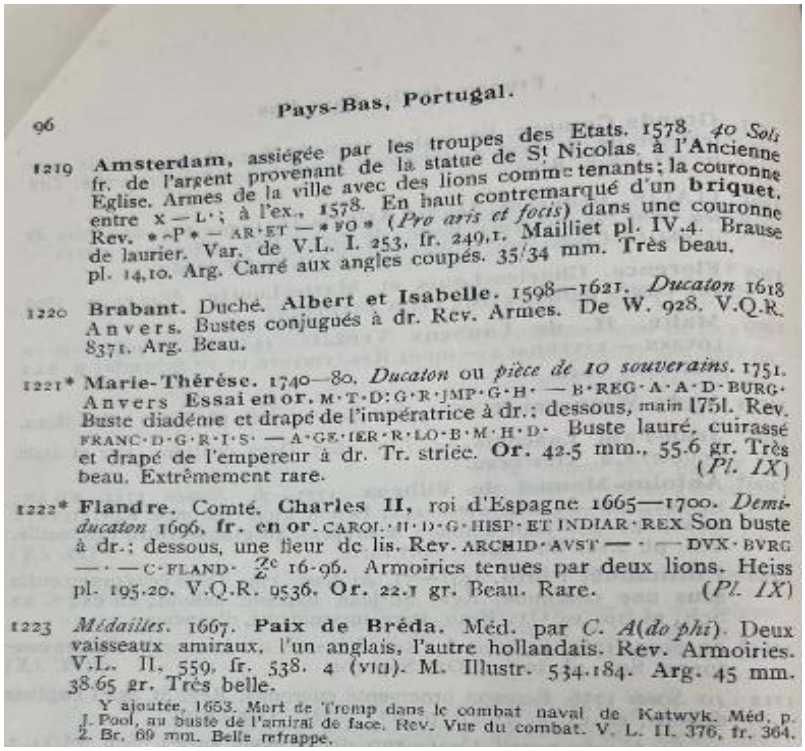
P importantes

BRIEFKAART
CARTE POSTALE
KOOPT THANS
WELDADIGHEIDS
POSTZEGEL
VOOR HET
10 CENT

J. SCHULMAN
EXPERT
Keizersgracht 447
AMSTERDAM

Monsieur Georges Matthys.
Ingénieur et Industriel.
LEDE près Alost.
Flandre orientale
Belgique.

AFZ. EXP.

96 **Pays-Bas, Portugal.**

1219 **Amsterdam,** assiégée par les troupes des Etats. 1578. *40 Sols* fr. de l'argent provenant de la statue de St Nicolas, à l'Ancienne Eglise. Armes de la ville avec des lions comme tenants; la couronne entre x — L·; à l'ex., 1578. En haut contremarqué d'un **briquet.** Rev. * P * — AR·ET — * FO * (*Pro aris et focis*) dans une couronne de laurier. Var. de V.L. I. 253, fr. 240,1. Mailliet pl. IV.4. Brause pl. 14,10. Arg. Carré aux angles coupés. 35/34 mm. Très beau.

1220 **Brabant.** Duché. **Albert et Isabelle.** 1598—1621. *Ducaton* 1618 Anvers. Bustes conjugués à dr. Rev. Armes. De W. 928. V.Q.R. 8371. Arg. Beau.

1221* **Marie-Thérèse.** 1740—80. *Ducaton* ou *pièce de 10 souverains.* 1751. Anvers **Essai en or.** M·T·D:G·R·IMP·G·H· — B·REG·A·A·D·BURG· Buste diadémé et drapé de l'impératrice à dr.; dessous, main 1751. Rev. FRANC·D·G·R·I·S· — A·GE·IER·R·LO·B·M·H·D· Buste lauré, cuirassé et drapé de l'empereur à dr. Tr. striée. **Or.** 42.5 mm., 55.6 gr. Très beau. Extrêmement rare. (*Pl. IX*)

1222* **Flandre.** Comté. **Charles II,** roi d'Espagne 1665—1700. *Demi-ducaton* 1696, **fr. en or.** CAROL·II·D·G·HISP·ET INDIAR·REX Son buste à dr.; dessous, une fleur de lis. Rev. ARCHID·AVST — · — DVX·BVRG — · — C·FLAND· 2e 16-96. Armoiries tenues par deux lions. Heiss pl. 195.20. V.Q.R. 9536. **Or.** 22.1 gr. Beau. Rare. (*Pl. IX*)

1223 *Médailles.* 1667. **Paix de Bréda.** Méd. par *C. A(dolphi).* Deux vaisseaux amiraux, l'un anglais, l'autre hollandais. Rev. Armoiries. V.L. II. 559, fr. 538. 4 (VIII). M. Illustr. 534.184. Arg. 45 mm. 38.65 gr. Très belle.

Y ajoutée, 1653. Mort de Tromp dans le combat naval de Katwyk. Méd. p. J. Pool, au buste de l'amiral de face. Rev. Vue du combat. V. L. II. 376, fr. 364. 2. Br. 69 mm. Belle refrappe.

Figuur 17: Documenten over de veiling van een halve dukaton van 1696 bij veilinghuis Schulman in Amsterdam

Bibliografie

Alle catalogi van de verzameling Moens tussen 1874-1901:

1) Dupriez (Brussel): 1885, 1889, 1890, 1891, 1897, 1898, 1900, 1901, 1907
2) Verhulst (Gent): 1875, 1876, 1879, 1885, 1889
3) Olivier (Brussel): 1874, 1875
4) Vyt (Gent): 1881
5) Vente de Ro Bruxelles, Florissonne, onbekend (Brussel): 1888
6) Justen (Brussel): 1874, 1875

Agentschap Onroerend Erfgoed. *Lede Vijverstraat archeologisch vooronderzoek.* Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed nr. 1919. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed, jaar.

Alphonse de Witte, “Trouvaille de Beveren. Six mille deniers flamands et allemands du XIIe siècle,” *Revue belge de numismatique* 48 (1892): 211–244.

Cumont, Georges, en Alphonse de Witte, eds. *Congrès international de numismatique organisé et réuni à Bruxelles sous le haut patronage de Son Altesse Royale Monseigneur le Prince Philippe de Saxe-Cobourg et Gotha, duc de Saxe, par la Société royale de numismatique de Belgique à l'occasion du cinquantième anniversaire de sa création. Procès-verbaux et mémoires*. Bruxelles: J. Goemaere, 1891.

De Kraker, Adriaan M. J. “Een staatse strategie in een ‘uitgestorven’ land. Organisatie en ten uitvoerlegging van de brandschat in Vlaanderen, 1585 tot 1604.” *BMGN – Low Countries Historical Review* 121, nr. 1 (2006): 3–34. https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.6335

Heremans, D., en A. Van Baelen, red. *Onderzoeksbalans archeologie IOED Schelde-Durme*. IOED Schelde-Durme, 2021. https://ioedscheldedurme.be/wp-content/uploads/2021/03/20210301_onderzoeksbalans-archeologie-IOED-Schelde-Durme.pdf.

KBR. *Veilingcatalogi en verkooplijsten munten en penningen*. Geraadpleegd 7 oktober 2026. https://www.kbr.be/nl/veilingcatalogi-en-verkooplijsten-munten-en-penningen/.

Kerkwijk, A. O. van. “Munt- en Penningverzamelaars hier te lande tot 1890.” *Jaarboek van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde* 15 (1928): 1–38.

Künker. “What Actually Is the Deal With Provenances?” *Künker*. Accessed October 5, 2026. https://www.kuenker.de/blog/auction-sales/numismatic-publications/what-actually-is-the-deal-with-provenances/.

MOENS J. 1904-1905: Promenade archéologique II, de Lede à Wanzele, par la route antéromaine, *Oudheidkundige Kring Land van Aalst* 1ste jaar, 6-7.

Moens, Jean. *Catalogue de l'importante collection d'antiquités, de porcelaines, faïences, grès, cuivres, étains, ferronneries … délaissée par feu Monsieur Jean Moens, avocat, président du*

Musée archéologique d'Alost, membre de plusieurs sociétés scientifiques. Aalst: Tyman & Duprez, 1922.

Müller, Ulrike. *Between Public Relevance and Personal Pleasure: Private Art and Antique Collectors in Brussels, Antwerp and Ghent, ca. 1780–1914*. PhD diss., Ghent University, 2019.

Ockeley, J. "De familie Verbrugghen, een oud geslacht uit het land van Aalst." *Het Land van Aalst* 32, nr. 2–3 (1980): 59–128.

Sabatier, G. *Travail dans les mines et création d'une direction générale du travail*. Rapport fait au nom de la section centrale. Chambre des Représentants, no. 238. Session 1890–1891. Bruxelles, 1891.

Stack's Bowers Galleries. "What Actually Is the Deal With Provenances?" *Stack's Bowers Galleries*. Geraadpleegd 5 oktober 2026. https://stacksbowers.com/value-of-igree-5/

Van Heesch, Johan. "Coin Collecting in Belgium c. 1830–1900: Coin Dealers and Auction Houses." In *175 jaar Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek: Proceedings of the Colloquium "Belgian Numismatics in Perspective" (Brussels, 21 May 2016)*, edited by Jan Moens, 207–224. Brussel: Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek, 2017.

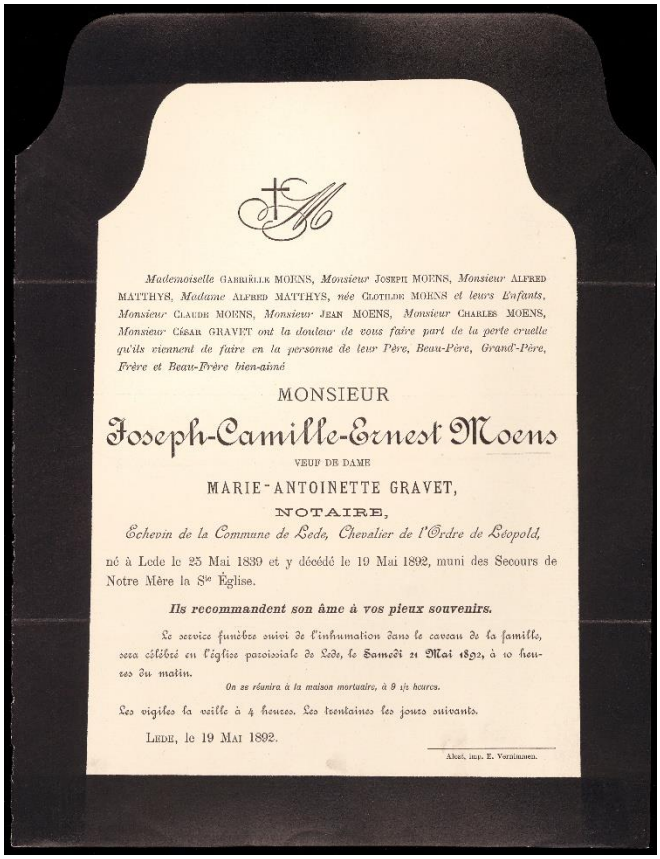
Vanhoudt, Hugo. "De Gentse nobel 1582 met twee ineengeslagen handen onder een kroon." *Jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde* (2019): 10–39.

Vanhoudt, Hugo. *De munten van de Bourgondische, Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden en van de Franse en Hollandse periode, 1434–1830 / The Coins of the Burgundian, Spanish and Austrian Low Countries and of the French and Dutch Periods*. 1e druk. Heverlee: Vanhoudt, 2015.

Verboven, Koenraad. "Antieke munten als historische informatiedragers: van materieel en emergent tot virtueel." *Handelingen der Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 60 (2007): 181–194.

"Wie was Jean Moens?" *Ken uw Dorp*. Nr. 12. Lede: Heemkundige Kring Heemschut Lede, 1984, 9–12.

Bijlage

Mademoiselle GABRIËLLE MOENS, *Monsieur* JOSEPH MOENS, *Monsieur* ALFRED MATTHYS, *Madame* ALFRED MATTHYS, *née* CLOTILDE MOENS *et leurs Enfants*, *Monsieur* CLAUDE MOENS, *Monsieur* JEAN MOENS, *Monsieur* CHARLES MOENS, *Monsieur* CÉSAR GRAVET *ont la douleur de vous faire part de la perte cruelle qu'ils viennent de faire en la personne de leur Père, Beau-Père, Grand'-Père, Frère et Beau-Frère bien-aimé*

MONSIEUR

Joseph-Camille-Ernest Moens

VEUF DE DAME

MARIE-ANTOINETTE GRAVET,

NOTAIRE,

Echevin de la Commune de Lede, Chevalier de l'Ordre de Léopold,

né à Lede le 25 Mai 1839 et y décédé le 19 Mai 1892, muni des Secours de Notre Mère la Sᵗᵉ Église.

Ils recommandent son âme à vos pieux souvenirs.

Le service funèbre suivi de l'inhumation dans le caveau de la famille, sera célébré en l'église paroissiale de Lede, le **Samedi 21 Mai 1892**, à 10 heures du matin.

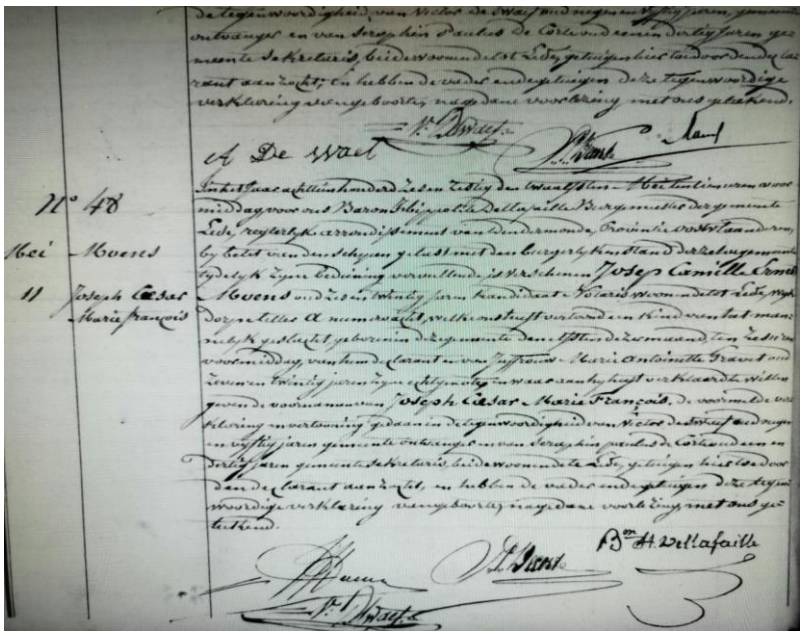
On se réunira à la maison mortuaire, à 9 1/2 heures.

Les vigiles la veille à 4 heures. Les trentaines les jours suivants.

LEDE, le 19 MAI 1892.

Alost, imp. E. Vermaesen.

Bijlage 1: Doodsprentje Joseph Camille Ernest Moens (1839-1892), broer van Jean Moens.

Bijlage 2: Geboorteakte Joseph Caesar Marie Francois Moens (1866-1926), broer van Jean Moens.

Bijlage 3 en 4: doodsprentje Joseph Caesar Marie Francois Moens (1866-1926), Neef van Jean Moens.

Het volk maakte grooten rouw om zijne dood en beweende hem lange dagen.

BID VOOR † DE ZIEL

van Mijnheer

Jozef Cesar Marie François

MOENS,

Burgemeester der gemeente,

lid van het Broederschap der H. Barbara, van de Eerewacht van O. L. Vrouw der VII Weëen en eerelid van 't Genootschap van den H. Vincentius,

geboren te Lede den 11 Mei 1866 en aldaar schielijk overleden den 26 Juli 1926, versterkt door de Rechten van den H. Godsdienst.

Hij was een man oprecht goed, zachtmoedig, minzaam van karakter, een trouwe vriend.

Hij was de vader van zijn volk dat hij met wijsheid bestuurde, met voorzichtigheid geleidde, wiens geluk en welvaren hij ten allen tijde met de grootste zorgvuldigheid bewerkte. Zijn volk was verblijd over zijn wijs en zorgvuldig bestuur. Daarom is hij bemind bij God en de menschen en zijne gedachtenis zal in zegening blijven want hij was een oprechte vriend in de samenleving.

Zijne milddadigheid jegens armen en behoeftigen kende geene palen, God alléén weet hoeveel menschen hij in 't geheim geholpen heeft. Ook mogen wij hier met volle recht zeggen: Zalig zijn de barmhartigen, want zij zullen barmhartigheid verwerven.

Mijne bloedverwanten en vrienden, eene zaak vraag ik U: gelieft mij in uwe gebeden indachtig te zijn.

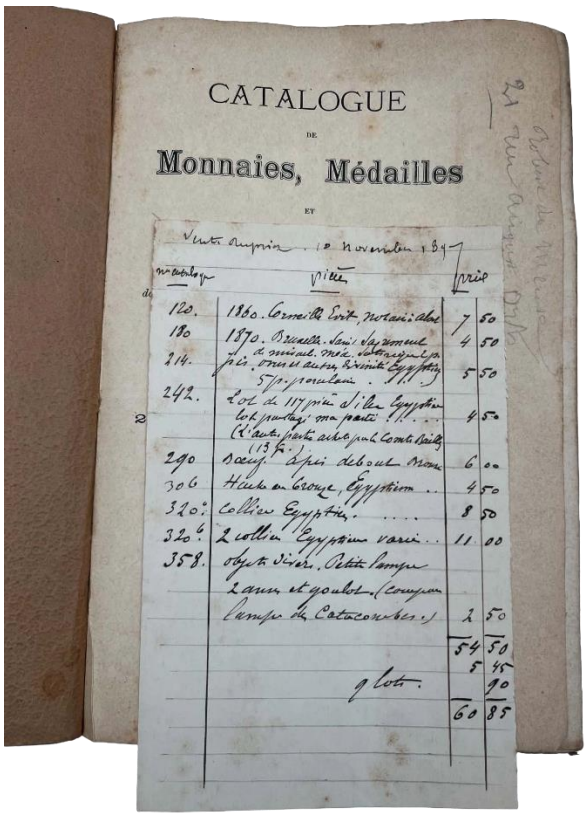
ZOET HART VAN JEZUS, wees mijne liefde.

300 dag. afl.

R. I. P.

Drukk. Goedertier, Lede.

Bijlage 5 en 6: veilingdocumenten van munten die Moens gekocht heeft bij Charles Dupriez

CATALOGUE

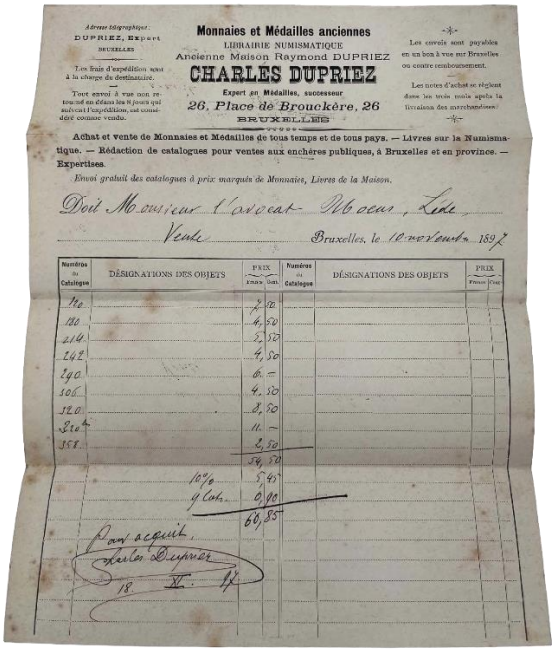
DE

Monnaies, Médailles

ET

Vente aux prix du 12 novembre 1894

N° du catalogue	Pièces	Prix
120.	1860. Corneille Smit, notaire à Alost	7 50
180	1870. Bruxelles. Jeton de présence	4 50
214.	5 fr. pour la Société Égyptienne	5 50
242.	Lot de 117 pièces diverses Égyptiennes	4 50
290	Lot d'après de bronze	6 00
306	Hercule en bronze, Égyptien	4 50
320.	Collier Égyptien	8 50
320 bis	2 colliers Égyptiens variés	11 00
358.	Objets divers. Petite lampe	
	2 vases et goulot (comptoir)	
	Lampe de Catacombes	2 50
		54 50
		5 45
	9 lots.	60 95

Monnaies et Médailles anciennes
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
Ancienne Maison Raymond DUPRIEZ
CHARLES DUPRIEZ
Expert en Médailles, successeur
26, Place de Brouckère, 26
BRUXELLES

Achat et vente de Monnaies et Médailles de tous temps et de tous pays. — Livres sur la Numismatique. — Rédaction de catalogues pour ventes aux enchères publiques, à Bruxelles et en province. — Expertises.

Envoi gratuit des catalogues à prix marqués de Monnaies, Livres de la Maison.

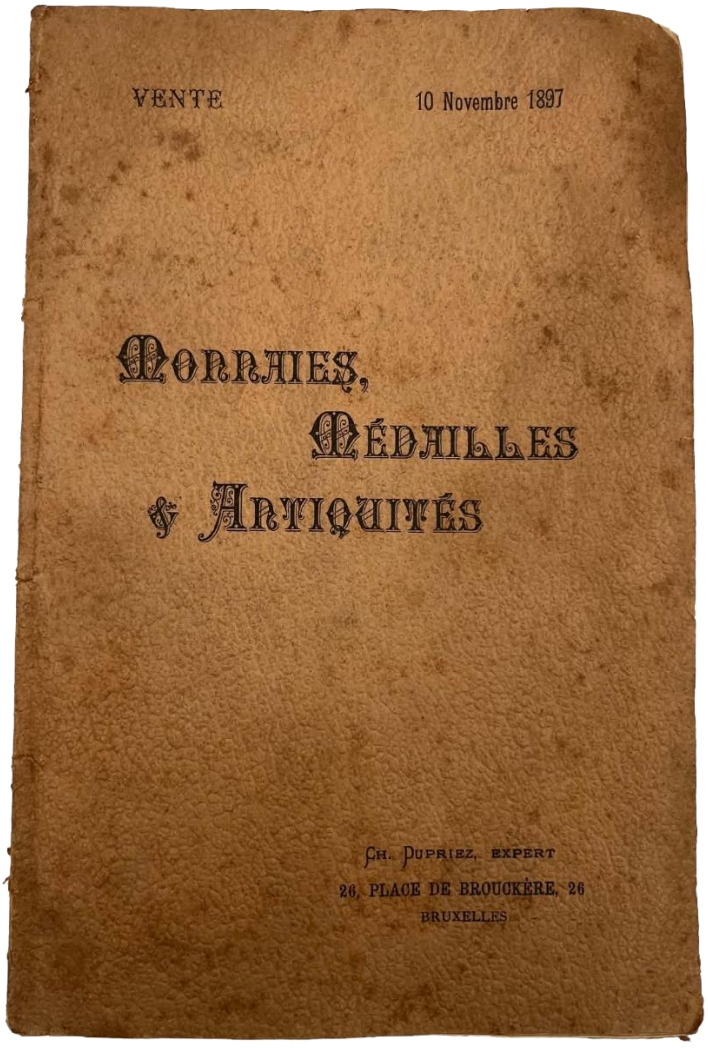
Doit Monsieur l'avocat Moens, Lede

Vente Bruxelles, le 10 novembre 1897

Numéros du Catalogue	DÉSIGNATIONS DES OBJETS	PRIX	Numéros du Catalogue	DÉSIGNATIONS DES OBJETS	PRIX
116		2			
130		4,50			
214		2,50			
242		4,50			
290		8.—			
306		4,50			
320		8,50			
326		11.—			
351		4,50			
		54,50			
	10%	5,45			
	4 Cat.	0,90			
		60,85			

Pour acquit.
Charles Dupriez
18 XI 97

Bijlage 7: Catalogus van de veiling op 10 november waarin Moens benoemde welke stukken hij kocht.

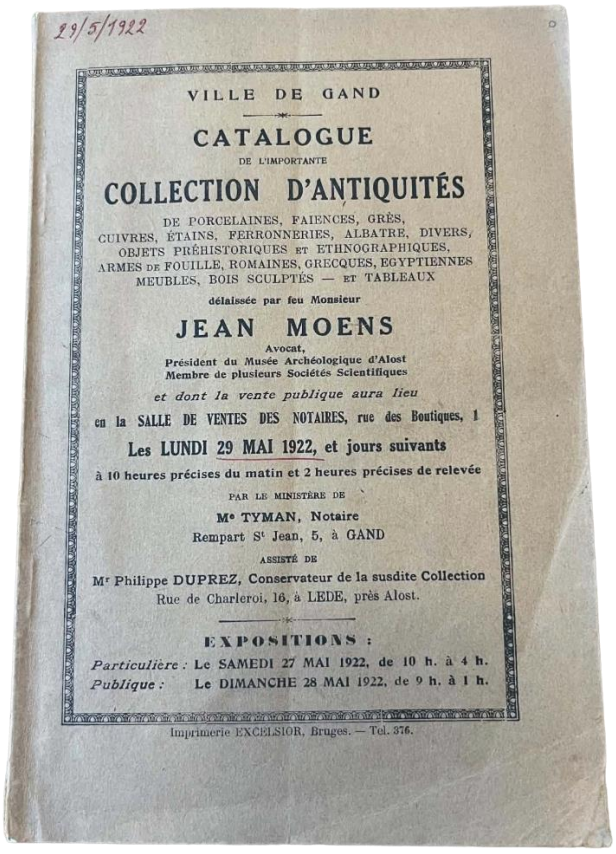
VENTE 10 Novembre 1897

MONNAIES, MÉDAILLES & ANTIQUITÉS

CH. DUPRIEZ, EXPERT
26, PLACE DE BROUCKÈRE, 26
BRUXELLES

Bijlage 8: Huize Moens in Lede, cultuurcentrum en oorspronkelijke woning van Jean Moens (1841-1922) protagonist van dit verhaal.

29/5/1922

VILLE DE GAND

CATALOGUE

DE L'IMPORTANTE

COLLECTION D'ANTIQUITÉS

DE PORCELAINES, FAIENCES, GRÈS,
CUIVRES, ÉTAINS, FERRONNERIES, ALBATRE, DIVERS,
OBJETS PRÉHISTORIQUES ET ETHNOGRAPHIQUES,
ARMES DE FOUILLE, ROMAINES, GRECQUES, EGYPTIENNES
MEUBLES, BOIS SCULPTÉS — ET TABLEAUX

délaissée par feu Monsieur

JEAN MOENS

Avocat,
Président du Musée Archéologique d'Alost
Membre de plusieurs Sociétés Scientifiques

et dont la vente publique aura lieu

en la SALLE DE VENTES DES NOTAIRES, rue des Boutiques, 1

Les LUNDI 29 MAI 1922, et jours suivants

à 10 heures précises du matin et 2 heures précises de relevée

PAR LE MINISTÈRE DE

Me TYMAN, Notaire
Rempart St Jean, 5, à GAND

ASSISTÉ DE

Mr Philippe DUPREZ, Conservateur de la susdite Collection
Rue de Charleroi, 16, à LEDE, près Alost.

EXPOSITIONS :

Particulière : Le SAMEDI 27 MAI 1922, de 10 h. à 4 h.
Publique : Le DIMANCHE 28 MAI 1922, de 9 h. à 1 h.

Imprimerie EXCELSIOR, Bruges. — Tel. 376.

Bijlage 9: Fotocatalogus Philippe Duprez voor de collection d'antiquités van Jean Moens

Bijlage 10: Inventaris gemaakt door Jean Moens voor zijn Vlaamse munten tussen Margaretha van Constantinopel (1202-1280) tot Karel de Stoute (1433-1477)

